

MANIFESTO OF THE COMMUNIST PARTY

کیونست منشور

پنجابی ترجمہ

Karl Marx - Frederick Engels

کارل مارکس - فریڈرک اینگلس

ترجمہ: خالد مسعود ایڈووکیٹ

1872ء دے جرمن ایڈیشن دا دیباچہ

”کیونست لیگ“ نے جیہڑی کہ مزدوراں دی اک بین الاقوامی جماعت سی اتے جیہڑی اوس ویلے دے حالات موجب اک خفیہ جماعت ای ہوسکدی سی۔ نومبر 1847ء نوں لندن وچ اپنی کانگریس وچ سائون ایہہ کم سوئیڈیاچی اسپین پارٹی دا اک مفصل نظریاتی تے عملی پروگرام چھاپن لئی تیاری کرے ایس طراں ایس ”منشور“ دا جنم ہویا۔ ایس دا مسودہ فروری انقلاب (1) توں کجھ ہفتے پہلاں چھپن لئی لندن بھیج دتا گیا۔ موہرے ایہ جرمن زبان وچ چھپیا تے ایس زبان وچ اوداں توں ہن تاں جرمنی، انگلستان تے امریکہ وچ ایس دے گھٹ توں گھٹ باراں ایڈیشن چھپ چکے نیں۔ انگریزی وچ سب توں پہلے 1850ء نوں ”Red Republican“ لندن وچ چھپا ترجمہ مس ہیلن میکفرین نے کیتا سی۔ فروری 1871ء امریکہ وچ ایس دے گھٹ توں گھٹ تن وکھ وکھ انگریزی ترجمے چھپے۔ فرانسیسی ترجمہ پہلی واری 1848ء نوں پیرس وچ جون بغاوت توں کجھ چر پہلاں چھپیا تے ہن نیویارک دے ”Lesocialists“ وچ وی چھپیا اے۔ اک نواں ترجمہ وی تیار ہو رہیا اے۔ جرمن زبان وچ پہلی وار شائع ہون توں کجھ دناں بعد پولش زبان وچ وی ایس دا ترجمہ لندن وچ چھپیا۔ 1860ء دے گولے ورھیاں وچ جینیوا وچ ایس دا روسی ترجمہ شائع ہویا۔ ایس دی پہلی چھپائی دے بعد چھیتی ای ڈینشن زبان وچ وی اک ترجمہ شائع ہویا۔

پہلے پنجیاں ورھیاں دے حالات وچ بھاری کنیاں ای تبدیلیاں ہویاں ہون پر جو عام اصول ایس ”مینی فیسٹو“ راہن قائم کیتے گئے سن اوہ مجموعی طور تے اج وی اوسے طراں صحیح نیں جیوں کہ پہلے سن۔ بعض تفصیلاں وچ کدرے کدرے اصلاح دی گنجائش ہوسکدی اے اے ایہناں بنیادی اصولاں نوں عمل وچ لایاؤ نا، جس طراں کہ ”مینی فیسٹو“ وچ کہیا گیا اے ہر تھاں تے ہمیشہ اوس ویلے دے تہیجی حالات تے مختصر اے تے ایسے کر کے دوسرے باب دے اخیر وچ جیہڑیاں انقلابی ویتراں پیش کیتیاں گیاں سن اوہناں تے کوئی اچھا زور نہیں دتا گیا۔ اوہ حصہ تے اج لکھیا جاوے تاں کئی لحاظ نال وکھرا ہووے گا۔ کیوں جے پہلے چکی ورھیاں وچ وڈے پدھری صنعت نے زبردست قدم ودھائے نیں۔ تے ایس دے نال مزدور طبقے دی پارٹی تنظیم نے وی ترقی کیتی اے تے چھیلی اے۔ چونکہ فروری انقلاب تے ایس توں وی ودھ پیرس کمیون وچ عملی تجربے حاصل ہوئے نیں جد کہ پہلی واری سیاسی اقتدار پورے دو مہینے تاں پرتو تیار دے ہتھاں وچ رہیا اے ایس کر کے ایہہ پروگرام ہن بعض تفصیلاں وچ پرانا ہو گیا اے۔ کیوں نے خاص طور تے ایہ گل ثابت کیتی اے کہ ”مزدور طبقے لئی ایہ ممکن نہیں کہ بنی بنائی ریاستی مشینری نوں اپنے ہتھاں وچ سنبھال لوے تے اوس نوں اپنے مقصد لئی استعمال کرے۔“ (فرانس وچ طبقاتی بھیڑ مزدوراں دی بین الاقوامی جماعت دی عام کونسل دا خطبہ ایس وچ اس خیال اتے پورا جانن پایا گیا اے)۔ فریڈرک ایہہ گل وی ظاہر اے کہ چوتھے باب وچ مختلف مخالف پارٹیاں نال کمیونسٹاں دے تعلق بارے جیہڑی گل کیتی گئی اے اوہ اصولاً بھاریوں اج وی درست اے پر جڑی طور تے پرانی ہو گئی اے۔ کیونکہ سیاسی حالت اسلواں بدل گئی اے۔ تے ”مینی فیسٹو“ وچ جیہڑیاں سیاسی پارٹیاں دے نال لٹے گئے نیں اوہناں وچون بہتیاں دا ترنخ دے گہڑے نال ای مٹا دتا اے۔

پراہیہ ”مینی فیسٹو“ تاں ہن تہیجی دستاویزی حیثیت اختیار کر چکیا اے ایس وچ ادلا بدل کرن دا ہن سائون کوئی حق نہیں۔ آؤن والا ایڈیشن شاید اک مقدمے نال شائع ہووے جیہڑا 1847ء توں ہن تک دے خانوں پر کر سکے۔ موجودہ اشاعت ایہی غیر متوقع سی کہ سائون ایس دی مہلت نہیں ملی۔

لندن 24 جون 1872ء کارل مارکس - فریڈرک اینگلس

کیونٹ منشور

یورپ دے سراتے اک بھوت پھیریاں لے رہیا اے کیونٹ دا بھوت۔ ایس نوں گلوں لاہن لئی پرائے یورپ دے سنے پوپ ساریاں طاقتاں، بادشاہ میٹرک، کینز و فرانسسی
ریڈیکل تے جرمن پلس دے جاسوساں سب نے رل کے اک مقدس جھٹا بنالیا اے۔

مخالف دھڑے دی اوہ کبھڑی پارٹی اے جنہوں اوس دے حکومتی دھڑے نے ”کیونٹ“ ہون دی جھنڈی نہ لائی ہووے؟ اوہ کبھڑے مخالف نیں جنہاں آپنے توں ودھترتی
پسند حریفیاں اتے سگوں الٹا آپنے پچھل پیرے مخالفان دے متھے تے وی ”کیونٹ دی“ ”کالک“ نہلی ہووے؟
ایس حقیقت توں دوگلاں تتر دیاں نیں۔

۱۔ سچھے یورپی طاقتاں نیں کیونٹ منون اپنی تھاں اک طاقت من لیا اے۔

۲۔ ویلا گیا اے کہ ہن کیونٹ ساری دنیا گے آپنے خیالاں، آدرشاں تے رجائاں دا کھل ڈل کے ہوکا دین تے کیونٹ دے جن دی ایس بال کہانی دے اتروچ آودی پارٹی دا ٹھکواں
منشور پیش کرن۔ ایس لوڑ لئی کئی قوماں دے کیونٹ لندن وچ اکٹھے ہوئے تے اوہناں نے تھلے دتا ہو یا منشور تیار کیتا جیہڑا انگریزی، فرانسیسی، جرمن، اطالوی، فلپنی تے ڈینش زبانوں وچ
شائع کیتا جاوے گا۔

سرمایہ دار¹ تے مزدور

اج تاں سارے سماجاں دی ترنخ طبقاتی جدوجہد دی ترنخ رہی اے۔ آزاد تے غلام۔

پتریشین تے پلپیشین۔ جاگیر دار تے زرعی غلام۔ استاد تے کارگر سچھے ظالم تے مظلوم اک دو جے نال سرا بر بھڑ دے آندے رہے نیں۔ کدی ایہہ لڑائی کھلی ڈھلی تے کدے گچھ
گڑھی ہندی آئی اے تے ہر واری ایس بھیر دا سٹہ ایہہ نکل دار ہیا اے پئی یا تے سماج دی نویں سریوں انقلابی اساری ہندی سی یا لڑن والے دوویں طبقے اکواری بر باد تھی جانے سن۔
ترنخ دے ٹڈھلے ویلیاں وچ ہر تھاں سماج سانوں ون سونے سماجی برتاں وچ گچھیا ہو یا ملدا اے۔ وکھرے وکھرے سماجی درجیاں دا اک پورا پور سا ننگ ایس وچ نظر آندا اے۔

1۔ بورژوا سرمایہ دار توں مراد وہ طبقہ اے جیہڑا سماجی پیداوار دے ذرائع داما لک ہندا اے تے مزدور اں کولوں اجرت تے کم لندا اے۔ پر لٹاریہ یا مزدور موجودہ ویلے دا بیہاڑی داریا
اجرت تے کم کرن والے لوکاں دا طبقہ اے جہاں کول اپنا کوئی وسیلہ پیداوار نہیں ہندا تے جہاں نوں زندہ رہن لئی آپنی محنت کرن دی طاقت وچینی پیندی اے۔ (1883ء دے انگریزی
ایڈیشن دا حاشیہ)

2۔ پئی اوہ ساری ترنخ جیہڑی لکھی جا چکی اے۔ 1847ء وچ کسے نوں ترنخ دے قلمبند ہون تو پہلے دے زمانے دی سماجی تنظیم دا تھوہ پتہ ای نہیں سی۔ پر اوس توں گروں اوس وچ اک سیانے
ہیکس تھان (Haxthausen) نے بھوئیں دی سنجھی ملکیت دا کھوج کھرا کڈھیا فی ماؤر (Maurer) نے ثابت کیتا پئی ساریاں پرانیاں جرمن نسلاں نے جد ترنخ دی دلہیز تے
پیر دھریا تے اوس ویلے اوہاں دی سانجھ کاری دی بنیاد اوہو سماجی ملکیت ای سی تے فیر ہولی ہولی پتہ چلپائی ہندوستان توں لے کے آئر لینڈ تاں کیں ہر تھاں تے سماج دہی برداریاں دی شکل
وچ منظم سی یا ایس شکل وچ رہیا سی فیر جا رگن (Morgan) نے انسانی بُردی اصلی نوعیت تے قبیلے نال اوس دے تعلق دا حال جان لیا تے اوس پرانے سماج دی اندر لی تنظیم خاص شکل وچ
انہیرے توں نکل کے چان وچ آگئی۔ ایہو در یافت ای مارگن داسب توں وڈا کارنامہ اے۔ انہاں پرانیاں برداریاں دے تتر ہون توں گروں فیر تے سماج وچ وکھرے وکھرے مخالف
طبقاتاں دا فرق متربیا۔ میں آپنی کتاب ”خاندان ذاتی ملکیت تے ریاست دے آغاز“ وچ ایس ٹپچج دا نقشہ کھین دی کوش کئی اے۔ (اینگلز دا حاشیہ) 1888ء

پرانے روم وچ سانوں پتریشین نائٹ، پلے بین تے غلام مل دے نیں۔ تے درمیانے عہد وچ جاگیر دار، آسامی، استاد، کارگر، نوں سکھیے شاگرد تے زرعی غلام۔ تے انہاں ساریاں
طبقاتاں وچ فیر ذیلی تنظیمان ملدیاں نیں۔

نویں سرمایہ دار سماج نے وی جیہڑا جاگیر دار سماج دے کھنڈراں تے اسرایاے طبقاتی فرق نوں دور نہیں کیتا۔ سگوں ایس سماج نے پرانے دی تھاں نویں ظالم طبقے، ظلم دیاں نویاں
صورتاں تے ایس دے خلاف جدوجہد دیاں نویں شکلاں پیدا کر دیتاں نیں۔

فیروئی ساڈا عہد جیہڑا کہ سرمایہ دار طبقے دا عہد اے اک وکھری صفت رکھدا اے۔ ایس نے طبقاتی جھگڑیاں دی گھنچھل نوں گھٹا دتا اے تے ہن سماج آپنی کلی حیثیت وچ دن بدن

دو وڈے مخالف دھڑیاں سرمایہ دار تے مزدور اور وچ وڈے تاج داجار ہیااے۔ جیہڑے اک دو بے دے خلاف مورچے سنبھال کے وڈے بھیلٹی تباری کر رہے نیں۔

درمیانے عہد دے زرعی غلاماں وچوں وڈے شہراں دے حقوق یافتہ شہری پیدا ہونے سن تے انہاں شہریاں وچوں سرمایہ دار طبقے دیاں مڈھلیاں جڑاں پونگیاں سن۔

امریکہ دی دریافت تے افریقہ دوالے جہاز رانی شروع ہون دے کارن ابھر دے ہوئے سرمایہ دار طبقے کی نوایاں راہوں کھل گئیاں۔ ہندوستان تے چین دیاں منڈیاں، امریکہ دی نوآباد کاری، نوآبادیاں نال تجارت تبادلے دے ذریعے تے عام طور تے جنساں دی کثرت نے تجارت، جہاز رانی تے صنعت نوں ایجیے رنگ لائے جیہڑے پہلے کدی ویکھن وچ نہیں آئے سن جس دے کارن ڈھندے ہوئے جاگیر دار سماج وچ نوں انقلابی عناصر نوں تیزی نال پرورش پاون دا موقعہ ملیا۔

جاگیر داری دور دا دستکاری نظام نویاں منڈیاں دیاں ودھ دیاں ہویاں منگناں نوں پورا نہ کر سکیا تے ایس دی تھاں کارخانہ داری نظام نے کھوہٹی۔ استاد نوں درمیانی کارخانہ دار پرت نے باہر کڈھ دتا۔ ہر کارخانے دی اندر لی تقسیم محنت دے مقابلے وچ آکے دستکاراں دی مختلف پرتاں دی باہمی تقسیم محنت مک گئی۔

ایس دوران منڈیاں وچ وادھا ہندار ہیا تے نال ای ماگ وی برابر ودھدی رہی ایسوں تاں کہ بن کارخانہ داری (Manufacture) دی انہاں لوڑاں نوں پوریاں کرن لئی کافی نہ رہی تے فیر بھاپ تے مشین نے صنعتی پیداوار وچ انقلاب لے آندا کارخانہ داری دی تھاں دیواں ورگی جدید صنعت آگئی تے وچکاری کارخانہ دار پرت دی تھاں صنعتی کرڈ پتیاں، وڈی صنعتی فوجاں دے آگولیتی نوں سرمایہ دار طبقے نے لئی۔

جدید صنعت نے عالمگیر منڈی قائم کیتی جہدی راہ امریکہ دی دریافت نے کھول دی سی۔ ایس منڈی نے تجارت، جہاز رانی تے خشکی دے ذریعے آواجائی دے وسیلیاں نوں بہوں ترقی دی۔ ایس ترقی نے صنعت نوں ہوراگاں ٹوریا تے جیوں جیوں صنعت، تجارت، جہاز رانی تے ریل گڈیاں دا سلسلہ ودھیا ایسے تناسب نال سرمایہ دار طبقے دی بڑھوتری ہندی رہی۔ اوس نے آپنا سرمایہ وادھا یا تے ہراوس طبقے نوں دھکا دے کے پاسے سٹ دتا جیہڑا درمیانے عہد توں چلیا آ رہیا سی۔

مطلب ایہہ کہ اسیں ویکھنے آں کہ جدید سرمایہ دار طبقے دا اپنا وجود ارتقا دے اک لمبے سلسلے، پیداوار تے تبادلے دے طریقیاں وچ مسلسل کئی تبدیلیاں دا نتیجہ اے۔

آپنی حیاتی دے سفر وچ سرمایہ دار طبقے نے جیہڑا پیرو پیٹیا اوس نال اوسے تناسب دے مطابق ایس طبقے دی سیاسی ترقی وی ہوئی اے۔ جاگیر داراں دے حکومتی عہد وچ اوہ اک مظلوم طبقہ سی۔ درمیانے عہد دے کیوں 1 (بلدیہ) وچ اک ہتھیار بند تے خود مختار جماعت سی کدرے آزاد شہری جمہوریہ (جیوں اٹلی تے جرمنی وچ) تے کدرے بادشاہی حکومت وچ (جیوں فرانس) محصول دین والا ”تیسرا طبقہ“ سی۔ مڑ کے اصل کارخانہ داری دے عہد وچ آکے اوس نے

1- فرانس وچ مڈھ طبقہ قبائلی شہراں داناس اوس ویلے توں چلیا آ رہیا اے جدان اوہناں جاگیر دار آقاواں نال لڑائی کر کے مقامی خود انتظامی تے ”تیسرے طبقے“ دی حیثیت نال اپنے سیاسی حقوق اے نیکر حاصل نہیں سن کیتے۔ ایس کتاب وچ عام طور تے بورژوا طبقے دی معاشی ترقی دا ذکر کردیاں ہویاں انگلستان نوں تے سیاسی ترقی دا ذکر کردیاں ہویاں فرانس نوں سامنے رکھیا گیا اے۔ (188ء دے انگریزی ایڈیشن وچ اینگلز دا حاشیہ)

امیراں دے خلاف نیم جاگیر داری یا خود مختار شاہی دا پلڑا بھارا کیتا۔ حقیقت وچ عام طور تے وڈی بادشاہیاں دا اول آپ ای نیں پتھر بنیا تے آخری وڈی صنعت تے عالمگیر منڈی قائم ہو جان نال سرمایہ دار طبقے نے کسے دوجے دی شرکت توں بغیر آپنا سیاسی اقتدار قائم کر لیا۔ جدید ریاست دا انتظامی صیغہ تے اسلوں ای اک کمیٹی وانگراے جیہڑا پورے سرمایہ دار طبقے دے سانجھے معاملیاں دی راکھی کرداے۔

سرمایہ دار طبقے نے تریخی اعتبار نال وڈی انقلابی سیوا کیتی اے۔

سرمایہ دار طبقے نے جھتے کتے وی غلبہ پایا او تھے اوس نے سارے جاگیری سر قبلی تے دیہاتی رومانی تعلقات دا انت کر چھڈیا۔ اوس بڑی بے دردی نال اوہ سارے بندھن بھن توڑ دتے جیہڑے انسان نوں اوس دے پیدا کئی یا ”جماندرو آقاواں“ دے تھلے لائی آندے سن تے انہاں دی تھاں خالص تن پروری تے بے درد ”نقد لین دین“ توں اڈ آدی آدمی وچکار کوئی ہور رشتہ باقی نہیں رہن دتا۔ اوس نے مقدس مذہبی ولولے، سورمیاں دے مان تران تے ادنی سرمایہ دار جذبات پرستی دے نگھوون حرص تے خود غرضی دے ٹھنڈے پانی وچ ڈبودتا۔ اوس نے ذاتی گن نوں آنے پائیاں وچ بدل دتا تے بے انت ضبط نہ ہو سکنا والیاں سند یافتہ آزادیاں دی تھاں کوڑے تے مکر نال بھری ہوئی اکو آزادی قائم کردتی تے اوہ ہے تجارت دی آزادی مختصر ایہہ پئی اوس نے مذہب تے سیاست دے پردیاں وچ لکی ہوئی لٹ ماردی تھاں تے ننگ دھڑنگا وحشی، بے حیا تے سیدھا ساداں استحصال یادھور راج کردتا اے۔

سرمایہ دار طبقے نے ہراوس پیشے دی وڈیائی کھوہ لئی اے جیہں دی بن تائیں عزت ہندی آئی تے دھاک بیٹھی ہوئی سی اوس نے طبیب، وکیل، مذہبی، پیشوا، شاعر تے عالم سب نوں آودا تنخواہ دار تے دھیائی دار مزدور بنا چھڈیا اے۔

سرمایہ دار طبقے نے خاندانی رشتیاں دی نگھی جذبات پرستی دے منڈ توں پردہ چک کے اوہناں نوں روپے پیسے دار رشتہ بنا چھڈیا اے۔

سرمایہ دار طبقے نے وطنی عہد وچ طاقت دی وحشیانہ نمائش (جسدے پھل پیرے بڑے پرستار نیں) تے آہلک (laziness) وچکار چولی دامن دے رشتے دے راز نوں وی نکا کر چھڈیا۔ ایہہ پہلا طبقہ اے جس ایہہ دکھا دتا اے کہ انسان دی کارگزاری کی کچھ کر سکدی اے۔ اوس نیں ایجیے عجائبات پیش کردتے نیں جہاں اگے مصدرے اہرام، روم دیاں نہراں تے گاتھی نمونے دے شاندار گرجے کچھ وی نیں۔ اوس ایجیہاں مہماں سر کیتیاں نیں جہاں دے اگے پٹیلے زمانے دیاں توماں دے سارے کارنامے تے تصلیبی جنگاں مات ہو جان دیاں نیں۔

ہن آزاد مقابلے نے ایناں دی تھاں لے لئی تے آودی لوڑ و جوں اک نواں سیاسی تے سماجی نظام تے سرمایہ دار طبقے دا اقتصاد دی تے سیاسی اقتدار وی نال ای لبند آیا۔ ایس قسم دی اک تبدیلی ہن ساڈیاں نظراں دے سامنے ہو رہی اے۔ نویں سرمایہ دار سماج نے بھاریں جادو دے زور نال پیداوار تے تبادلے دے شاندار وسیلے کھڑے کر لئے نیں لیکن پیداوار تبادلے تے ملکیت دیاں رشتیاں سمیت ایس سماج دی حالت اوس جادو گرورگی ہو گئی اے جیہیں نے اپنے جادو نال شیطانی طاقتاں نوں جگتاں لیا ہووے پر ہن اوہناں تے قابو نہ رکھ سکدا ہووے۔ پشلے کئی ورہیاں و رہیاں توں صنعت تے تجارت دی ترنچ جدید پیداوار قوتوں دی ناری دی ترنچ رہی اے۔ ایہہ ناری یا بغاوت جدید پیداوار تعلقات دے خلاف تے ملکیت دے اوہناں رشتیاں دے خلاف رہی اے جیہڑے سرمایہ دار طبقے تے اوس دے اقتدار نوں قائم رکھن لئی ضروری سن۔ ایس بارے اوہناں تجارتی بحرانوں داناں لینا ای کافی اے جیہڑے برابر کجھ وقفیاں توں بعد مڑ مڑ کے آندے رہندے نیں تے پورے سرمایہ دار سماج دی حیاتی نوں ہر واری پہلاں توں وی ودھ وڈے خطرے وچ پادیندے نیں۔ ایناں بحرانوں وچ ہر واری صرف تیار مال دا ای نہیں سگوں پہلاں توں بنیاں ہویاں پیداوار قوتوں دا اک وڈا حصہ وی برباد کر دتا جاندا اے۔ ایناں بحرانوں وچ جیوں کوئی واپس پلے گئی ہووے۔ وادھو پیداوار دی و با۔ جیہڑی پہلے دے سارے زمانیاں وچ اک ان ہونی لگی گدی سی۔ سماج اچن چیت آپنے آپ نون کجھ دنوں لئی ہر بریت دی حالت وچ پیا محسوس کر دا اے۔ ایچ لگدا اے جیوں کے وڈے کال یا عالمی جنگ دی تباہی نے سبھے وسائل زندگی دے بوہے ڈھو چھڈے ہون۔ صنعت تے تجارت بربادی تائیں اپڑ جانیاں نیں۔ ایچ کیوں ہندا اے؟

ایس لئی ہندا اے کہ تمدن¹ وافر ہو گیا اے۔ زندگی دے وسیلے وافر ہو گئے نیں۔ صنعت وادھو ہو گئی اے تے تجارت دی وافر اے۔ سماج دے ہتھیں جیہڑیاں پیداوار قوتوں آسکیاں نیں اوہناں توں ہن سرمایہ دارانہ ملکیت دے نظام دی ہور ترقی وچ کوئی مدد نہیں مل سکدی سگوں ایس ترقی دے الٹ اوہ قوتوں ایہناں مونہہ زور ہو گیاں نیں کہ ایس نظام دے قابو وچ نہیں آ رہیاں۔ ایہہ نظام اوہناں دے پیراں دی دیکھ بھال بن جاندا اے تے جداں ایہہ پیداوار قوتوں ایہناں دیکھ بھال توں لگدیاں نیں پورے سرمایہ دار سماج وچ تھرتھلی پے جاندی اے تے سرمایہ دارانہ ملکیت دا وجود وڈوں لگ پیندا اے۔ سرمایہ دارانہ تعلقات دی جھولی ایڈی تنگ اے کہ خود آودی پیدا کیتی ہوئی دولت وی سنبھال نہیں سکدی۔..... فیہ سرمایہ دار طبقہ ایناں بحرانوں تے قابو کیوں پالیندا اے؟ ایس کم لئی اک پاسے پیداوار قوتوں دا اک وڈا حصہ دھگانے برباد کر دتا جاندا اے تے دوسرے پاسے نوںیاں منڈیاں تے تل ماری جاندی اے تے پرانیاں منڈیاں دی لٹ مار وچ ہور وادھا کر دیتا جاندا اے۔ یعنی ہور وی وڈے تے چوکھے تباہ کن بحرانوں لئی راہ صاف کیتا جاندا اے تے اوہناں نوں ڈکالاون دے وسیلے ہور گھٹا دتے جاندے نیں۔ اوہ ہتھیار جہاں نال سرمایہ دار طبقے نے جاگیر داری نظام نوں ڈھایا سی ہن خود سرمایہ دار طبقے دے خلاف اٹھائے جا رہے نیں۔ لیکن سرمایہ دار طبقے نے صرف اوہ ہتھیار ای تیار نہیں کیتے جیہڑے ایس دی موت دا کارن بنن گے بلکہ اوہ لوک وی تیار کر لئے نیں جیہڑے ایہہ ہتھیار چکن گے یعنی جدید مزدور طبقہ۔ پرولتاریہ۔

جدید مزدور طبقہ۔ پرولتاریہ

1- گروں مارکس نے دیا کہ مزدور آودی محنت نہیں بلکہ محنت دی طاقت و سپرد اے۔ ایس سلسلے وچ مارکس دی کتاب ”اجرتی محنت تے سرمایہ“ دا مقدمہ پڑھن دی اوڑا اے۔ (ایڈیٹر)

جس نسبت نال سرمایہ دار طبقے یعنی سرمایہ دی ترقی ہندی اے اوے نسبت نال جدید مزدور طبقے یعنی پرولتاریہ دی ترقی کردا اے تے جیہڑا زندہ ای اوس ویلے تائیں رہ سکدا اے جداں تائیں اوس نوں کم لہدار ہوے تے کم اوس ویلے تائیں لہدا اے..... جد تائیں اوس..... دی محنت..... سرمایے نوں ودھاندی رہوے۔ ایہہ مزدور جہاں نوں آپنے آپ نوں اک کر کے وچپنا پیندا اے تجارت دی ساریاں چیزاں و انگریز اک جنس تبادلے (جدا لے دی جنس) بن جاندے نیں اس کر کے ایہہ وی مقابلے بازی دے سارے ہیر پھیر تے منڈی دے اتار چڑھا دے رحم و کرم تے ہندے نیں۔

مشیناں دی وسیع ورتوں تے محنت دی تقسیم دے کارن مزدوراں دے کم دی انفرادی خصوصیت کھس جاندی اے تے اوہ آودے کم وچ کوئی دلکشی محسوس نہیں کردا۔ اوہ مشین دادم چھلا بن کے رہ گیا اے اوہ نوں ہن صرف اک ڈھب جانا چاہیدا اے جیہڑا ہڈا ہڈا سدا سدا بہوں اکتادین والا تے آسانی نال سکھیا جاسکدا اے۔ ایس کر کے مزدور تے آن والی لاگت قریباً زندگی دے اوہناں سارے وسیلیاں تائیں محدود اے جیہڑے اوس دے گزارے تے اوس دی نسل ودھان لئی ضروری نیں۔ پر جس طراں کے جنس دی قیمت اوس تے آون والی لاگت دے برابر ہندی اے۔ ایسے طراں مزدوری دی قیمت¹ کوئی اوس تے آون والی لاگت دے برابر ہندی اے ایس کر کے کم جتنا بے پسندا ہندا جاندا اے اوے نسبت نال اوس دی اجرت وی گھٹ دی جاندی اے تے ایہو ای نہیں سگوں جیوں جیوں مشیناں دی ورتوں تے محنت دی وڈ وڈ وادھا ہندا اے اوویں اوویں مشقت دا بھاری و دھیرے ہندا جاندا چاہے اوہ کم دے گھٹے و دھن نال ہووے مقرر کیتے ہوئے وقت وچ چوکھا کم لین دے کارن یا مشین دی رفتار تیز ہو جاوے نال۔

جدید صنعت نے دستکاراں دے چھوٹے کارخانے نوں صنعتی سرمایہ داردی وڈی فیکٹری وچ بدل دتا اے۔ مزدوراں دے وڈے اکٹھ نوں فیکٹری وچ جمع کر کے فوجی سپاہیاں وانگ اوہناں دی تنظیم بنادی اے۔ افسراں تے حوالداراں دا پورا سلسلہ بنا دتا گیا اے جہاں دی کمان وچ اوہناں نوں صنعتی فوج دے عام سپاہیاں وانگر رکھیا جاندا اے اوہ صرف سرمایہ دار طبقے تے سرمایہ دار ریاست دے ای غلام نیں بلکہ ہر دن ہر گھڑی مشین دے نگران کار تے سب توں ودھ انفرادی طور تے کارخانے دے مالک سرمایہ داردی غلامی پٹھ وی ہندے نیں ایہہ استبدادی نظام جتنا کھل کھلا کے منافع خوری نوں آپی غرض تے مقصد بنا دتا جاندا اے اوناں ای رد لیل، قابل نفرت تے کڑتن بھرا ہندا جاندا اے۔

جسمانی محنت و بوج مہارت سے طاقت خرچ کرن دی لوڑ جنی گھٹ دی جانندی اے یعنی دو بے لفظاں و بوج جدید صنعت جتنی ترقی کردی جانندی اے اونانی مرداں دی تھاں عورتاں تے بالاں واکم و دھدا اجاند اے۔ مزدور طبقے لئی عمر تے جنس (sex) لہناتے و تکرر قائم کرن دا ہن کوئی سماجی جواز نہیں رہندا سب ”محنت دے آلات“ بن جاندے نیں جہاں دی قیمت اوہناں دی عمر تے جنس دے لحاظ نال و دھ گھٹ ہندی رہندی اے۔

جیویں کچھ چڑی کارخانہ دار دے ہتھوں مزدوراں دا استحصال رک دا اے تے اوہ اپنی اجرت دے نقد پیسے لیکے باہر آندا اے او سے ویلے سرمایہ دار طبقے دے بانہہ بجلی مالک مکان، دکاندار، ساہوکار وغیرہ اوس نوں ٹٹ کے پے جاندے نیں۔

درمیانے طبقے دے تھلوں حصے۔ چھوٹے کارخانہ دار چھوٹے موٹے تاجر تے عام طور تے کاروبار چھڈ بہن والے تاجر، دست کار تے کسان ایہہ سارے لوک ڈگ دے ڈگدے مزدوراں و بوج آن پیندے نیں۔ ایس دا کارن ایہہ ہے پئی جدید صنعت جس پدھر تے چلائی جانندی اے چھوٹا سرمایہ پوری نہیں پھڑسکداتے مقابلے و بوج اوس دا کھاڑا ہو جاندا اے تے دو جا کارن اے ہے کہ، ہن خاص ہنر پیداوار دے نویاں طریقیاں دے آجان نال کارآمد نہیں رہندا۔ ایچ کر کے آبادی دے ہر حصے و چوں لوک بھرتی ہوہو کے مزدوراں و بوج رلدے رہندے نیں۔

مزدور طبقہ نشوونما دیاں کنیاں منزلاں چوں لنگھد اے..... جمہوریاں نال ای سرمایہ دار دے نال اوس دی کشمکش شروع ہو جانندی..... پہلوں پہل کسے اک سرمایہ دار دے خلاف جیہڑا سدھاسا ہواں استحصال کریندا اے اوہناں دا ناکرا پے جاندا اے تے اکاد کا مزدور مقابلے

Sex-1

و بوج نکل آندا اے۔ فیرا کو فیکٹری و بوج کم کرن والے مزدور تے ایس توں بعد کسے اک علاقے و بوج اک پوری صنعت دے مزدور مقابلے و بوج آندے نیں۔ اوہناں دے وارد انشانہ سرمایہ دارانہ پیداوار دے حالات نہیں بلکہ خود آلات پیداوار ہندے نیں۔ اوہ باہر و آئیاں ہو یاں مصنوعات جیہڑیاں اوہناں دی محنت دا مقابلہ کردیاں نیں بھن توڑسٹ دے نیں۔ مشیناں توڑ دیندے نیں تے کارخانے ساڑ دیندے نیں تے وسطی عہد دے کاربگراں دے کھسے ہوئے مرتبے نوں زور دھگانے واپس لیا و نا چاہندے نیں۔

ایس منزل تے مزدور اک بھیڑ دی صورت و بوج سارے دیس و بوج کدرے کدرے کھلے ہندے نیں۔ آپسی مقابلے دی وجہ نال و تھدا شکار ہندے نیں۔ بے کراہ کدرے کدرے رل مل کے اپنا کوئی جتھہ بناوی لین تے ایہہ اوہناں دے آپنے عملی اتحاد دا نتیجہ نہیں سگوں سرمایہ دار طبقے دے اتحاد دا نتیجہ ہندا اے۔ ایہہ طبقہ خود آ پنا سیاسی مقصد پورا کرن لئی مجبور ہندا اے کہ پورے مزدور طبقے نوں حرکت و بوج لیاوے اوس سطح تے سرمایہ دار طبقے و بوج ایہہ کچھ کرن دی قدرت وی ہندی اے۔ ایس کر کے ایس مرحلے تے مزدور طبقہ اپنے دشمنان نال نہیں سگوں اپنے دشمنان دے دشمنان (مطلق العنان بادشاہت دیاں بچیاں کھچیاں نشانیاں، زمیندار، غیر صنعتی سرمایہ دار تے ادنی سرمایہ دار طبقے) نال لڑدا اے۔ غرضیکہ تریخ دی ساری حرکت دی واگ ڈور ایس ویلے تاں سرمایہ دار طبقے دے ہتھوں و بوج ہندی اے ایس حالت و بوج جیہڑی وی جت حاصل ہووے اوہ سرمایہ دار طبقے دی جھولی و بوج چا پیندی اے۔

لیکن صنعت دی ترقی نال مزدور طبقہ صرف گنتی و بوج ای نہیں و دھدا بلکہ اوہ وڈی توں وڈی تعداد و بوج مرکوز (concentrate) وی ہون لگدا اے۔ اوس دی قوت و دھ جانندی اے۔ جس دا احساس روز بروز و دھ دار ہندا اے۔ جیویں جیویں مشین محنت دے سارے امتیازاں نوں مٹانندی جانندی اے تے قریب قریب ہر تھاں تے اجرتاں نوں اکوای پٹھلی پدھر تے لیانندی رہندی اے ایسے طراں مزدور طبقے دیاں پرتاں و بوج وکھرے وکھرے مفاد تے زندگی دیاں وکھو وکھ حالات و بوج ایکتا تے یک رنگی پیدا ہندی رہندی اے۔ سرمایہ دار طبقے و چکار آپسی مقابلے تے اوس دے کارن تجارتی بحران آن نال مزدوراں دیاں اجرتاں و بوج آئے دن اتار چڑھا ہندے رہندے نیں۔ مشیناں و بوج نت نوں سدھارتے ترقی دے کارن مزدوراں دی روزی آئے دن خطرے و بوج پیندی رہندی اے۔ اکے دے مزدوراں تے سرمایہ داراں دیاں آپسی جھڑپاں و بوج پچاں و چکار کمر دی شکل اختیار کردیاں جاندریں نیں..... فیر مزدور سرمایہ داراں دے خلاف آپنیاں انجمنان۔ ٹریڈ یونین۔ بناون لگ دے نیں۔ اجرت دی شرح نوں قائم رکھن لئی اوہ آپس و بوج اک مک ہون لگدے نیں۔ آپنیاں وقتی بغاوتوں لئی پہلے توں بندوبست کرن دی لوڑ نال اوہ مستقل انجمنان بنا دے نیں۔ کدرے کدرے ایہہ کلرکلی بغاوت دی شکل اختیار کر لینی اے۔

کدے کدائیں مزدوراں نوں جت وی حاصل ہو جانندی اے پر تھوڑے دن لئی اوہناں دی جدوجہد اصلی پھل فوری کامیابیاں و بوج نہیں بلکہ مزدوراں دے دن بدن و دھ دے ہوئے اتحاد و بوج اے۔ ایس اتحاد نوں آوا جاوی دے اوہناں ترقی یافتہ وسیلیاں توں وڈی مدد ملدی اے جیہڑے جدید صنعت نے پیدا کیے نیں تے جہاں دی مدد نال وکھو وکھ تھاواں دے مزدوراں و بوج سنگت پیدا ہندی اے۔ ایہو سنگت اے جیہڑی سب توں و دھ لوڑا اے۔ تاں جے ساری مقامی جدوجہد جس دی نوعیت ہر جگہ اکو جیہی ہے اک مرکز تے لیانندی جاوے تے ایس نوں قومی سطح تے طبقاتی جدوجہد دی صورت دتی جاسکے۔ لیکن ہر طبقاتی جدوجہد سیاسی جدوجہد ہندی اے تے اوہ اتحاد جنہوں حاصل کرن لئی وسطی عہد دے شہراں نوں آپنیاں ٹیناں بھجیاں سڑکاں دے کارن صدیاں دی لوڑ سی جدید مزدور طبقے نے ریل گڈیاں دی برکت نال تھوڑے ورہیاں و بوج قائم کر لیا اے۔

اک طبقے دی صورت و بوج تے ایس دے سٹے دے طور تے اک سیاسی پارٹی دی شکل و بوج آکے مزدور طبقے دی ایہہ جزئل مزدوراں دے آپسی مقابلے دی وجہ نال برابر ڈگدی ڈھیندی رہندی اے۔ پر ہر واری (ایہہ جزئل) پہلوں نالوں و دھ کے ٹھکویں پائیدار تے تگدی ہو کے اٹھ کھلندی اے تے سرمایہ دار طبقے دی اندر لی پھٹ توں فائدہ چک کے مزدوراں دے انفرادی مفاد نوں قانون کولوں منوالیندی اے۔ چنانچہ انگلستان و بوج دس گھنٹے کم کرن دا قانون ایسے طراں منظور کر لیا گیا سی۔

مختصراً پرانے سماج دے طبقیاں دیاں آپسی لڑائیاں مزدور طبقے دی نشوونما و بوج کئی طراں مدد بندیاں نیں سرمایہ دار طبقے اپنے آپ نوں مسلسل جدوجہد دی حالت و بوج پائی

رکھداے شروع وچ جاگیرداراں دے نال تے مڑ کے سرمایہ داراں دے اوس حصے نال جنہاں دامفا و صنعت دی ترقی نال ٹکرا ندا اے تے سارے غیر ملکی سرمایہ داراں نال تے ہر زمانے وچ ای اوس دا بھیڑ جاری رہندا اے۔ ایناں ساریاں لڑائیاں وچ اوہ مجبور ہندا اے کہ مزدوراں اگے اپیل کرے اوہناں کولوں مدد منگے تے ایٹج کر کے اوہناں نوں سیاست وچ کھچ لیاوے۔ نتیجہ ایہہ ہے پئی سرمایہ دار طبقہ مزدوراں نوں اپنی سیاسی تے عام تعلیم دی الف ب نال واقف کرا ندا۔ دو بے لفظاں وچ اوہ آپے ای مزدوراں نوں سرمایہ دار طبقے نال لڑن دے ہتھیار بندا اے۔

اسیں ایہہ وی دیکھ چکے ہاں کہ صنعت دی ترقی نال حکمران طبقیاں دے بعض پورے دے پورے ”گروہ“ تباہ ہو کے مزدوراں وچ آردے نیں یا گھٹ توں گھٹ اوہناں نوں اپنے حالات زندگی تباہ ہو جان دا ڈر پے جاندا اے۔ اوہناں کولوں وی مزدور طبقے نوں روشن خیالی لہدی اے تے ترقی دے نوں ڈھنگ مل دے نیں۔ آخر کار جد طبقاں ییدھ سرے لگن دی گھڑی آن پھدی اے تاں حکمران طبقے تے اصل وچ پورے سماج وچ بھن ٹٹ دا سلسلہ اپنا تر کھاتے واضح ہو جاندا اے کہ حکمران طبقے دا اک چھوٹا دھڑاٹھ کے وکھرا ہو جاندا اے تے انقلابی طبقے نال آن رلدا اے۔ اوس طبقے نال جیس دے ہتھ وچ مستقبل دی واگ ڈوڑ ہندی اے۔ جیویں ایس توں پہلاں جاگیرداراں دا اک حصہ ٹٹ کے سرمایہ داراں نال آملیاسی ایویں ایج سرمایہ داراں دا اک حصہ ٹٹ کے مزدور طبقے دا لگتی بن جاندا اے خاص کر کے سرمایہ دار دانش وراں دا اوہ حصہ جیہڑا سیانف دی ایس پدھرتے اپڑ گیا کہ اس نے مجموعی طور تے تریخی ارتقا نوں نظریاتی طور تے سمجھ لیا اے۔

سرمایہ دار طبقے دے اگے ایس ویلے جیہڑے وی طبقے کھلوتے ہوئے نیں اوہناں ساریاں وچوں اک مزدور طبقہ ای حقیقت وچ انقلابی اے۔ دو بے لفظے نوں صنعت دے مقابلے وچ گھن کھدا دے تے آخری وچ مٹ جان والے نیں۔ مزدور طبقہ ایس دی خاص تے لازمی پیداوار اے۔

وچکار لے پرت، نکلے کارخانہ دار دکاندار دستکار تے کسان سارے ای سرمایہ دار طبقے نال بھڑ دے نیں تاں جے درمیانی پرت دی حیثیت نال اپنی ہستی نوں کن تون بچا سکے۔ ایس لئی اوہ انقلابی نہیں سکوں قدامت پرست ہندے نیں تے کچھل پیرے وی نہیں کیوں کہ اوہ تریخ دی لگتا نوں پٹھے و ہن پاؤنا چاہندے نیں۔ جد کدی اوہ انقلابی بن دی جاوے تاں ایہہ دیکھ کے کہ مزدوراں نال رن دی گھڑی سر تے آ پگی اے۔ اوہ اپنے حال دی نہیں اپنے آن والے مستقبل دے مفاداں دی راکھی کردے نیں مزدوراں دے نقطہ نظر تائیں اپڑن لئی اوہ اپنے نقطہ نظر نوں ہتھوں چھڈ دیندے نیں۔

ہوسکدا اے اوہ ہی رونی مخلوق (Lumpen Proletariat) جنہوں پرانے سماج دیاں سب توں تھلویاں پرتاں دی لگن سڑن لئی چھڈ گئیاں نیں کدرے کدرے مزدور انقلاب دی تحریک دے روڑھ وچ آ جاوے پر اوس دی حیاتی دے حالات ایسی نیں کہ کچھل پیراں دی ساندھ گانڈھ وچ آ کے بھاڑے دے ٹو بن جاوے دارحجان اوہناں وچ چوکھا ہندا اے۔

مزدور طبقے دی زندگی دے حالات وچ پرانے سماج دیاں پچیاں کھچیاں نشانیاں مک جانداں نیں۔ مزدور طبقے دی کوئی ملکیت نہیں ہندی اپنے ٹھور نال اوس دے رشتیاں تے سرمایہ داراں دی خانگی زندگی وچ کوئی سانجھ نہیں ہندی۔ جدید صنعتی محنت تے سرمایے دی نوں غلامی نے جیہڑی انگلستان تے فرانس، امریکہ تے جرمنی سب تھائیں اکو جیہی ہے مزدور طبقے کولوں قومی کردار دی ہر نشانی کھو لئی اے۔ قانون، اخلاق، مذہب سبھے اوس لئی سرمایہ دار طبقے دے ڈھکوسلے توں ودھ کچھ نہیں جنہاں وچ ہراک دے اوہ سرمایہ داراں دا کوئی نہ کوئی لوبھ پانی لائی بیٹھا اے۔

پہلوں آن والے طبقیاں نے جد کدی غلبہ پایا آپنے حاصل کیتے ہوئے مرتبے نوں پکپیاں کرن لئی اوہناں پورے سماج نوں اپنے تصرف دے نظام پٹھ لیاو نا چاہیا۔ مزدور طبقہ جد تائیں اپنے پرانے طریقے دے نال تصرف دے ہر پٹھے طریقے نوں منسوخ نہ کر دیوے سماج دیاں پیداوار توں داما لک نہیں بن سکدا۔ اوس دا اپنا کچھ وی نہیں جس نوں قائم رکھنا ہووے یا جس دی راکھی کرنی ہووے۔ اوس دا منصب ذاتی ملکیت دے سارے پٹھے آہراں تے ضامیاں نوں مٹا دینا اے۔

پہلاں دیاں ساریاں تریخی تحریکاں اقلیتاں دیاں تحریکاں سن یا اوہناں دے حق وچ سن۔ مزدور تحریک بہوں وڈی اکثریت دے حق وچ تے بہوں وڈی اکثریت دے فائدے دی آزاد تحریک اے مزدور موجودہ سماج دی پوڑی دے سب توں تھلویں ڈنڈے تے کھلوتا ہو یا اے تے جد تائیں اوپر لے سماج دی ساری تمدنی کھیروں بیروں نہ کیتی جاوے اوہ نہ تے ہل سکدا اے تے نہ سرچک سکدا اے۔

سرمایہ دار طبقے دے خلاف مزدور طبقے دی نشوونما دے عام درجے بیان کردیاں ہویاں اسیں اوس خانہ جنگی دا نقشہ پیش کیتا سی جیہڑی موجودہ سماج وچ کسے حد تک گچی ہے پر زور شور نال جاری اے ایہتوں تک کہ اک انجیہی منزل وی آ جاندی اے جد ایں ایہہ جنگ کھلے ڈلے انقلاب دی شکل اختیار کر لینی اے تے سرمایہ دار طبقے دا تختہ مودھا کر کے مزدور طبقے دے راج دی نیں رکھ دتی جاندی اے۔

اسیں دیکھیا اے کہ راج تائیں ہر سماج دی بنیاد ظالم تے مظلوم دے بھیڑ تے رہی اے۔ لیکن کسے طبقے تے ظلم کرن واسطے وی ایسیہ حالات پیدا کرنے پیندے نیں جنہاں وچ اوہ طبقہ گھٹ توں گھٹ اپنی غلامی دی زندگی تاں برقرار رکھ سکے۔ زرعی غلامی دے زمانے وچ زرعی غلام ہولی ہولی ودھ کے کیوں دارکن بن گیا سی۔ ٹھیک ایسے طراں جیویں چھوٹا سرمایہ دار آدمی جاگیر داری استبداد پیٹھ ترقی کر کے سرمایہ دار بن گیا۔ ایس دے بالکل الٹاں مزدور طبقہ صنعت دی ترقی نال اوتاں جان دی بجائے اپنے طبقے دے موجودہ معیار زندگی توں وی پٹھاں ڈگدا جا رہیا اے اوہ نادار ہندا جا رہیا اے تے ناداری آبادی تے دولت دوہاں کولوں ودھ تیزی نال ودھ دی اے۔ ایس توں ایہہ حقیقت واضح ہو جاندی اے کہ سرمایہ دار طبقہ ہن

ایس قابل نہیں رہیا کہ سماج تے حکمرانی کر سکے تے آپنے طبقے دے حالات نوں ہمہ گیر قانون وانگر سارے سماج تے زبردستی تھی رکھے۔ اوہ حکومت کرن دے قابل نہیں رہیا کیونکہ اوہ آپنے غلاماں نوں اپنی غلامی وچ زندہ رہن دی ضمانت نہیں دے سکدا۔۔۔ ایس کر کے اوہ اینہاں نوں اینا تھلے ڈگن توں نہیں روک سکدا کہ مزدوراں توں کمائی کرن دی بجائے خود اوس نوں اوہناں دے کھواں دا بندوبست کرنا پوے۔ سماج ہن سرمایہ دار طبقے پیٹھ نہیں رہ سکدا۔ دوہے لفظاں وچ ہن اوس دے وجود دی سماج دے نال مطابقت نہیں رہی۔

سرمایہ دار طبقے دے وجود تے اوس دے راج دی لازمی شرط ایہہ ہے کہ سرمایہ برابر بن دار ہو تے ودھ دار ہوے۔ سرمایے دے وجود لئی اجرتی محنت شرط اے اجرتی محنت خاص طور تے مزدوراں دے آپسے مقابلے تے منحصر ہندی اے۔ صنعت دی ترقی جیہڑی سرمایہ دار دے ہتھوں بلا ارادہ ہندی رہندی اے مزدوراں دے اک دوہے توں ”وکھرے ویں“ دور کردی جاندی اے جیہڑے آپسے مقابلے دا نتیجہ ہندے نیں ایس دی بجائے اک تھان تے رل ل کے کم کرن نال مزدوراں وچ انقلابی اتحاد پیدا ہونا شروع ہو جاندا اے غرضیکہ جدید صنعت دی ترقی نال اوہ بنیادی ای غارت ہو جاندا اے جہدے اتے سرمایہ دار مال پیدا کردا تے تصرف وچ لیاندا اے۔ لہذا سرمایہ دار طبقے نے جہاں نوں سبب توں ودھ پیدا کیتا اے اوہ اس دے گورکن نیں۔ سرمایہ داری دی شکست تے مزدوری فتح دیں اٹل نیں۔

مزدور تے کمیونسٹ

مجموعی طور تے مزدور طبقے نال کمیونسٹاں دا کی جوڑا ہے؟

کمیونسٹ مزدور طبقے دی دوجی پارٹیاں دے خلاف کوئی وکھری پارٹی نہیں بناندے مجموعی طور تے مزدور طبقے دے فائدے توں اڈیا اوس توں وکھرا اوہناں دا کوئی مفاد نہیں ہندا۔ اوہ اپنے وکھرے فرقے پال قسم دے کوئی اصول نہیں بناندے جہاں دے مطابق مزدور تحریک نوں کوئی خاص شکل دینی پوے یا کسے خاص سچے وچ ڈھالنا پوے۔

کمیونسٹاں دی خاص پہچان مزدور طبقے دیاں دو جیاں پارٹیاں توں اڈیا ہے پئی وکھو کھد دیاں دے مزدوران دی قومی جدوجہد وچ اوہ توہمتیاں دے فرق توں بناں اوہ پورے مزدور طبقے دے سانجھے مفاد تے زور دیندے نیں تے ایس نوں نشا بر کردے نیں سرمایہ دار طبقے دے خلاف مزدور طبقے دی جدوجہد اپنی نشوونما دے جیہڑے مرحلیاں چوں لکھ دی اے اوہناں وچ اوہ ہر تھان تے ہمیشہ مجموعی طور تے پوری تحریک دی ترجمانی کردے نیں۔

ایس کر کے اک پاسے جتھوں تائیں عمل دا تعلق ہے کمیونسٹ ہر ملک دی مزدور پارٹیاں وچ سب توں آگوتے ثابت قدم دستہ ہندے نیں اوہ دستہ جیہڑا ہمیشہ دو جیاں نوں اگے ودھاندا رہندا اے تے دوہے پاسے جتھوں تائیں نظریے دا تعلق ہے عام مزدوراں تے اوہناں نوں ایہہ نوعیت ہندی اے کہ اوہ مزدور تحریک دے اگے ودھن دار سترہ پہچان دے نیں۔ اوس دے حالات تے اخیر لے نتیجے چنگی طراں سمجھدے نیں۔

کمیونسٹاں دا فوری مقصد اوہو ای اے جیہڑا مزدوراں دیاں دو جیاں پارٹیاں دا ہندا اے پئی مزدوراں دا اک طبقہ بنے سرمایہ دار طبقے دا غالبہ مک جاوے تے مزدور طبقہ سیاسی اقتدار تے قبضہ کرے۔

کمیونسٹاں دے نظریاتی نتیجے ہرگز ایس طراں دے خیالاں یا اصولاں دی پدھرتے نہیں بن دے جہاں نوں کسے عالمگیر اصلاح دا خواب دیکھن والے نے کھوج کڈھیا ہووے یا اوہ اوس دے داغ دی کوئی انوکھی ایجاد ہوون۔

اوہ تاں بس اوہناں حقیقی رشتیاں نوں عام جیہے لفظاں وچ بیان کردے نیں جیہڑے موجودہ جدوجہد توں پیدا ہندے نیں اک اجیہی تحریک توں جیہڑی ساڈیاں اکھاں دے سامنے جاری اے ملکیت دے رواجی رشتیاں نوں مٹانا کمیونزم دی کوئی انوکھی صفت نہیں۔ گزرے زمانے وچ ترینی حالات دے بدلن نال ملکیت دے سارے رشتیاں وچ ترینی الٹ پلٹ ہندار ہیا اے مثلاً فرانس دے انقلاب نے سرمایہ دار ملکیت دے حق وچ جاگیر دار ملکیت نوں مٹا کے رکھ دتا سی۔

کمیونزم دی نوہکی صفت عام طور تے ملکیت نوں نہیں سگوں سرمایہ دار ملکیت نوں مٹانا اے۔

لیکن جدید سرمایہ دارانہ نجی ملکیت، مال نوں پیدا کرن تے ورتارے وچ لیاون دے ایس نظام دا اخیر یلا تے مکمل اظہار جیہڑا چند لوکاں دے ہتھوں اکثریت دی لٹ مارتے قائم اے۔ ایہناں معنیاں وچ ایہہ گل کیتی جاسکدی ہے پئی کمیونسٹاں دا نظریہ تھوڑے لفظاں وچ، ذاتی ملکیت نوں مٹانا اے۔

اساں کمیونسٹاں تے الزام لایا جاندا اے کہ اسیں انسان دی ذاتی محنت نال ملکیت حاصل کرن دا حق کھو لینا چاہندے ہاں۔ حالانکہ آکھیا جاندا اے کہ ایہہ ملکیت ساری شخصی آزادی، سچ نئس تے خود مختیاری دی بنیاد اے!

مڑھکو مڑھک ہو کے بنائی ہوئی دساں نوہاں دی کمائی ہوئی ملکیت! کی تہاڈی مراد چھوٹے دتکار تے چھوٹے کسان دی ملکیت اے جیہڑی سرمایہ دار ملکیت توں پہلے ملکیت دی صورت سی؟ ایہناں دساں نوں کوئی لوڑ نہیں صنعت دی ترقی ہون حد تائیں لہووں مٹا چکی ہے تے آئے دن مٹاندی جاندی اے۔

یاشید تہاڈی مراد جدید سرمایہ دارانہ ذاتی ملکیت توں اے؟ لیکن اجرتی محنت یا مزدوری محنت نے وی کوئی ملکیت پیدا کیتی اے؟ بالکل نہیں۔ ایس توں صرف سرمایہ پیدا ہندا اے تے ایہہ اوہ ملکیت اے جیہڑی اجرتی محنت دا استحصال کردی اے تے ایس دے ودھن دی اکو شرط اے کہ مزید استحصال لئی اجرتی محنت برابر ملدی رہوے۔ ملکیت آہنی موجودہ شکل وچ محنت تے سرمایے وچکارا کرے دا سبب اے آؤ اسیں ایس نا کرے دے دونوں پاسیاں تے گوہ کرے۔

سرمایہ دار ہوں دامطلب پیداوار اور صرف ذاتی نہیں سگوں سماجی حیثیت دامالک ہونا ہے۔ سرمایہ اجتماعی پیداوار رہندا ہے۔ تے بہوں سارے لوکاں دیان سانجھیاں کوششاں بلکہ اخیر تائیں ویکھیا جاوے تاں سماج دے سارے ممبران دیاں سانجھیاں کوششاں نال ای حرکت وچ لابندا جاسکدا ہے۔

ایس لئی سرمایہ کوئی شخصی نہیں سگوں سماجی طاقت رہندا ہے۔ ایس لئی سرمایے نوں جد سنجھی ملکیت یعنی سماج دے سارے رکناں دی ملکیت بنا لیا جاند اے۔ تے ایس توں انفرادی ملکیت سماجی ملکیت وچ نہیں بدلدی صرف ملکیت دی سماجی حیثیت بدل جاندی اے ایس دی طبقاتی حیثیت ختم ہو جاندی اے۔

آؤ ہن اسیں اجرتی محنت تے نظر پائیے:-

اجرتی محنت دی اوسط قیمت گھٹ توں گھٹ اجرت ای ہے تے ایس وچ روٹی ٹکر دی صرف اپنی مقدار شامل ہے جیہڑی مزدور نوں مزدور بنا کے جیویں کیویں اوہوں زندہ رکھن لئی قطعی ضروری ہووے۔ ایس واسطے اجرت تے کم کرن والا مزدور آپنی محنت دے ذریعے جو کجھ آپنے ورتاوے وچ لیندے اے اوہ صرف اہنوں زندہ رکھن تے اپنے آپ نوں پیدا کرن لئی کافی رہندا ہے۔ ساڈا ہرگز ایہہ ارادہ نہیں کہ محنت دی پیداوار نوں ذاتی ورتاوے وچ لیاوے واسلسلہ بند کر دیئے۔ ایس ورتاوے دامقصد زندگی نوں قائم رکھنا ایس تے ایس وچ واڈھو کجھ بچ دا ای نہیں جیہں دی بناتا دوجیاں دی محنت قابو کیتی جاوے۔ اسیں مٹانا چاہندے ہاں صرف ورتاوے دی اوس مندی حالت نوں جیہں وچ مزدور زندہ رہندا ہے تاں صرف سرمایے نوں ودھاوے دی خاطر! تے اوس نوں زندہ ای اوناں چرکھیا جاند اے جداں تائیں حکمران طبقے دے مفاد نوں اوس دی لوڑ ہووے۔

سرمایہ دار سماج وچ جیہدی محنت صرف اک ذریعہ اے جمع کیتی ہوئی محنت نوں ودھاوے دا۔ کیونکہ سماج وچ جمع کیتی ہوئی محنت اک ذریعہ ہووے گی جس نال مزدوری زندگی وچ نویاں وسعتاں پیدا کیتیاں جاوے گئیاں تے اوس نوں زیادہ توں زیادہ خوشیاں بھری بنایا جاوے گا تے ترقی دتی جاوے گی۔

مختصر ایہہ پئی سرمایہ دار سماج وچ حال اتے ماضی حاوی رہندا ہے۔ تے کیونکہ سماج وچ ماضی اتے حال حاوی ہووے گا۔ سرمایہ دار سماج وچ سرمایہ آزاد اے تے اوس دی آپنی اک نویکھی ہستی اے پراسبتھے زندہ انسان محکوم اے تے اوس دی کوئی ہستی نہیں۔

ایس صورت حال دامٹ جانا سرمایہ دار طبقے دی بولی وچ 'انفرادیت'، تے، آزادی، دامٹ جانا ہے۔ تے گل وی ٹھیک اے۔ ایس وچ کوئی شک نہیں ساڈا مقصد سرمایہ دارانہ انفرادیت۔ سرمایہ دارانہ خود مختاری تے سرمایہ دارانہ آزادی نوں مٹا دینا ہے۔

موجودہ سرمایہ دارانہ حالات وچ آزادی دامطلب ہے تجارت دی آزادی وچین دی آزادی تے خریدن دی آزادی۔

پرے خرید و فروخت ای نہرو ہے تاں خرید و فروخت دی آزادی وی نہیں رہوے گی۔ خرید و فروخت دی آزادی دیاں ایہہ گلاں تے عام طور تے آزادی بارے ساڈے سرمایہ دار طبقے دے ایہہ سارے 'وڈے بول' جے کوئی مطلب رکھدے نیں تے صرف اوہناں مظلوم تاجراں دے مقابلے وچ جہان تے عہد وسطی وچ خرید و فروخت تے پابندیاں لکیاں ہویاں سن۔ لیکن کیونکہ مزمل دے مقابلے وچ جہان خرید و فروخت تے تجارت مٹ جاوے گی۔ پیداوار دے سرمایہ دارانہ رشتے تے خود سرمایہ دار طبقہ دی مٹ جاوے گا ایہہ گلاں کوئی معنی نہیں رکھدیاں۔

کی تسیں ڈرگے اوکہ اسیں نجی ملکیت نوں مٹاؤں ٹرپے آں؟ پر ایہہ تاں ویکھو کہ موجودہ سماج وچ دساں¹ سوچوں نوں (9) نوبندیاں واسطے تاں پہلاں ای ذاتی ملکیت مٹ چکی ہے۔ تے تھوڑے جیسے بندیاں لئی جیہڑی باقی رہ گئی اے اوہ وی ایس وجہ نال کہ دساں سوچوں نوں اس توں محروم ہیں۔

تہاڈے دوش دامطلب ایہہ جے پئی اسیں ملکیت دی اوہ صورت مٹا دینا چاہندے ہاں جیہں دے قائم رکھن دی ضروری شرط ای ایہہ ہے کہ سماج دی بہوں وڈی اکثریت کول کوئی ملکیت نہ ہووے۔

مختصر ایہہ پئی تہا نوں ایہہ شکایت ہے کہ اسیں تہاڈی ملکیت مٹا دینا چاہندے ہاں۔ ٹھیک اے ساڈا بالکل ایہو ای ارادہ ہے۔ جس دن توں محنت نوں سرمایے زریا لگان وچ نہیں بدلایا جاسکے گا محنت نوں ایہی سماجی قوت دی شکل نہیں دتی جاسکے گی جیہں نوں کوئی آپنا چارہ بناوے یعنی جیہں دن توں انفرادی ملکیت، سرمایہ دارانہ ملکیت سرمایے وچ تبدیل نہیں ہو سکے گی اوس دن تہاڈا خیال ہے کہ انفرادیت مک جاوے گی؟

فیرتاں تہا نوں ایہہ وی مننا پوے گا کہ فرد توں تہاڈا مطلب ہر شخص نہیں بلکہ صرف سرمایہ دار ہے۔ درمیانے طبقے داصاحب جاسیداو آدی! بلاشک ایس فرد نوں مکا دینا چاہیدا ہے۔

سماجی پیداوار نوں اپنے ورتاوے وچ لیاوے دے حق نوں کیونکہ کسی انسان نوں محروم نہیں کردا۔ اوہ تاں انسان نوں ایس حق توں محروم کرنا چاہندا ہے جیہں نال اوہ ایسے ورتا رے دے ذریعے دو بے انساناں نوں آپنا غلام بنا دتا ہے۔

اعتراض کیتا جاند اے کہ ذاتی ملکیت دے مٹ دیاں نال ای سارے کم کاج بند ہو جاوے گا۔ تے ساڈے ساریاں اتے اک عالمگیر آہلک (laziness) سوار ہو جائے گا۔ ایس اعتبار نال تاں سرمایہ دار سماج نوں صرف آہلک ہتھوں آج توں بہوں پہلاں فنا ہو جانا چاہیدا ہے۔ کیونکہ ایس سماج وچ جہڑے لوک کم کردے نیں اوہناں نوں کوئی ملکیت نہیں لیسدی تے جہاں کول ملکیت ہندی اے اوہ کوئی کم نہیں کردے۔ ایہہ اعتراض ایسے گل نوں ہور لفظاں وچ دہرا دتا ہے پئی سرمایہ دار نہیں رہوے گا تے اجرتی محنت وی نہیں رہوے گی۔

مادی پیداوار دے کیونٹ طریق پیداوار تے تصرف دے خلاف ایہہ سارے اعتراض ایویں ای ذہنی پیداوار تے ورتارے دے کیونٹ طریق دے خلاف پیش وی کیہتے جاندا ہے۔ سرمایہ داری نظر وچ جس طراں طبقاتی ملکیت دا شنا سرے توں پیداوار دامت جانا ہندا ہے ایسے طراں طبقاتی تہذیب دا شنا اس دے خیال وچ ساری تہذیب دامت جانا اے۔

اوہ تہذیب جیہیں دے مٹن تے اوہ بنجو کیر دالے انساناں دی بہو وڈی اکثریت نوں صرف مشین و انگوں حرکت کرنا سکھاندی اے۔

سرمایہ دارانہ ملکیت نوں مٹاؤن دی ساڈی تجویز نوں تے تسی آزادی، تہذیب، قانون وغیرہ دے سرمایہ دارانہ تصور دی کسوٹی تے پرکھنا جا ہندے اتاں ساڈے نال بحث تکرار کرن دی کوئی لوڑ نہیں۔ تہاڈے آپنے خیالات وی تاں سرمایہ دارانہ پیداوار تے سرمایہ دار ملکیت دے رشتیاں دا سٹہ نیں۔ ایسے طراں ای جیویں تہاڈا فلسفہ قانون ایس توں اڈھو رکی اے کہ تہاڈے طبقے دی مرضی نوں ساریاں واسطے قانون بنا دتا گیا اے۔ تے اوہ مرضی اجیہی ہے جیہیں دی اصلی صورت تے کردار تہاڈے طبقے دے معاشی حالات زندگی توں ڈولیا گیا اے۔

ایہہ خود غرض غلط خیالی جہڑی تہا نوں پٹی پڑھاندی اے کہ تسیں آپنے طریق پیداوار تے ملکیتی رشتیاں نوں جہڑے ترخی نیں تے پیداوار دی ترقی نال بدل دے آندے نیں قدرت تے عقل دے ابدی قوتاں وچ ڈھال لوڈا جیہی غلط خیالی اے جیہیں وچ تہا تھوں پہلوں دے سارے حکمران طبقے وی بتلا رہے نیں۔ قدیم ملکیت دے بارے جو کچھ تہا نوں صاف نظر آندا اے۔ جاگیر دار ملکیت بارے جہڑی گل نوں تسیں آپ من دے او او ہوگاں تسیں آپنی ملکیت بارے من لئی تیار نہیں او۔

خاندان مٹا دتا جاوے گا! اوڈے توں وڈا انقلابی وی کیونٹاں دی ایس ”شرمناک“ تجویز تے لوہ لاکھا ہوجاندا اے۔

موجودہ زمانے دا سرمایہ دار خاندان کبھی بنیاد تے قائم اے؟ سرمایے اتے ذاتی منافع اتے، آپنی مکمل ترین شکل وچ ایہہ خاندان صرف سرمایہ دار طبقے وچ پایا جاندا اے۔ پر ایس تصور دا دو جا پاسا ایہہ ہے کہ مزدور دا عملی طور تے کوئی خاندان ای باقی نہیں رہیادے عصمت فروشی سرعام ہو رہی اے۔

سرمایہ دار خاندان دا ایہہ کچھ جہنمیں رہے گا تاں خاندان وی آپے مٹ جائے گا تے سرمایے دے مٹن نال دوں ای مٹ جان گے۔

کی تہاڈا الزام ایہہ ہے کہ ایس مایاں کولوں آپنے پچیاں دے استحصال کرن داتق کھولینا چاہندے ہاں؟ آہو ایس اپنا ایہہ جرم تسلیم کردے ہاں۔ پر تسی کہو گے ایس سب توں مقدس رشتیاں دی بربادی کرن تے لک بہن لیا اے۔ کیوں جے ایس گھر یلو تعلیم دی تھیں سماجی تعلیم دی لاگو کرنا چاہندے ہاں؟ تے تہاڈی تعلیم؟ کی اوہ وی سماجی تعلیم نہیں؟ اوہ وی اوہنا سماجی حالتاں توں متعین نہیں ہندی جہاں وچ اوہ تعلیم دتی جانندی اے؟ کی اوں تعلیم وچ سکولوں وغیرہ دے ذریعے سماج دی سدھی ساہویں یا بالواسطہ دخل اندازی نہیں ہندی؟ تعلیم وچ سماج دی مداخلت کیونٹاں نے ایجا نہیں کیتی اوہ صرف ایس مداخلت دے کردار نوں بدلنا تے تعلیم نوں حکمران طبقے دے اثر پٹھوں کڈھنا چاہندے نیں۔

خاندان تے تعلیم بارے مایاں تے بالوں وچکار مقدس رشتیاں بارے سرمایہ داراں دا سارا شور شرابا اونا ہی قابل نفرت ہندا جا رہیا جسطراں جسطراں جدید صنعت دے عمل نال مزدور دے سارے خاندانی بندھن ٹٹ دے جاندا ہے تے اوہناں دے بال بچے تجارت دی جنس تے محنت دے اوزار بن دے جا رہے نیں۔ لیکن پورا سرمایہ دار طبقہ اک آواز ہو کے چیکد اے ”کیونٹو!“، تسی تاں عورتاں نوں وی ساٹھی ملکیت بنا لو گے۔“

سرمایہ داری نظر وچ اوسدی آپنی بیوی دی حیثیت پیداوار دے اک آلے توں ودھ نہیں ہندی۔ فیر جدا وہ سن دا کہ آلات پیداوار دا ساٹھا استعمال کیتا جاوے گا تے قدرتی طور تے ایس توں اڈھو کسے نتیجے تے نہیں اپڑسکدا کہ عورتاں داوی ایہو حشر کیتا جاوے گا۔

ایہہ گل اوہندے وہم و گمان وچ وی نہیں آسکدی کہ اصل مقصد عورتاں دی اوس حیثیت دا خاتمہ کرنا اے جیہیں وچ اوہ صرف پیداوار دا آلہ بن کے رہ گیاں نیں۔

فیر اس توں ودھ کوچی تے بے ہودہ گل ہو رکی ہوسکدی اے کہ ساڈے سرمایہ دار پاک دانی دے جوش وچ عورتاں دی ساٹھے داری تے تک وٹن تے ظاہر ایہہ کرن پئی کیونٹ ایس کم نوں کھلے عام تے قنونی طور تے رواج دین گے۔

کیونٹاں نوں کدھو وی بنی اے پئی اوہ عورتاں دی ساٹھے داری نوں رواج دین؟ ایہہ رواج تاں بہوں پرانیاں ویلیاں توں لگا آرہیا اے۔ بازاری عورتاں تاں رہیاں اک پاسے جدا اپنے مزدوراں دیاں بہو بیٹیاں نال وی جی نہیں بھردا تاں سرمایہ دار اک دو جے دیاں بیویاں نال رل کے بڑے راجی ہندے نیں۔

سرمایہ دارانہ ویاہ اصل وچ تیوی آں نوں ساٹھے داری وچ رکھن دا اک دستور اے تے کیونٹاں تے اگر کوئی الزام لگ سکدا اے تاں ایہو ہی کہ اوہ ایس منافقت بھری تے لکویں ساٹھے داری دی بجائے عورتاں دی اعلیٰ تے قنونی ساٹھے داری قائم کرنا چاہندے نیں۔ اصل حقیقت ایہہ ہے پئی جداں موجودہ پیداواری رشتے ختم ہو جان گے تاں انہاں دے نال ای عورتاں نوں ساٹھے داری وچ رکھن دا رواج۔ بازاری یا گھر یلو عصمت فروشی۔ جہڑے ایہناں رشتیاں دا نتیجہ نہیں مٹ جا سں۔

اک ہورا الزام کیونٹاں تے ایہہ لایا جاندا اے پئی اوہ وطن تے قومیت دے تصور نوں وی مٹا دینا چاہندے نیں۔

مزدوراں دا کوئی وطن نہیں۔ جہڑا آس اوہناں کول ہے ای نہیں اوہ کون کھو سکدا اے؟ مزدور طبقے نوں سب توں پہلاں سیاسی اقتدار پھڑنا ہندا اے تے ترقی کر کے قوم دا آگوتھ بننا ہندا اے بلکہ آپ ای قوم بننا ہندا اے ایس کر کے ایس حد تاں اوہ آپ قومی اے پر ایس لفظ دا اوہ مطلب نہیں جہڑا سرمایہ دار سمجھدا اے۔

قومی وکھریوں تے لوکاں وچکار جھگڑے دن بدن گھٹ دے جا رہے نیں کیونکہ سرمایہ دارانہ تجارت تے عالمگیر منڈی دے قیام تے خود سرمایہ دارانہ طریق پیداوار تے زندگی دے حالات دی یکسانیت دا ایہہ لازمی سٹا اے۔

مزدور طبقے واقفدار قائم ہو جانال اہم ہوردی تیزی نال ہووے گا۔ مزدور طبقے دی آزادی دی پہلی شرط ایہہ ہے پئی کم از کم سارے ترقی یافتہ مہذب دسیاں دے مزدور مشترکہ طور تے رل کے قدم چکن۔

اک قوم دے ہتھوں دوجی قوم دا استحصال او سے نسبت نال ختم ہووے گا جس نسبت نال اک فرد دے ہتھوں دوسرے فرد دا استحصال، جی تیزی نال قوم دے اندر طبقیوں دا فرق ختم ہووے گا اونی تیزی نال ای اک قوم دی دوجی قوم نال دشمنی ختم ہووے گی۔

کیونز م ا تے مذہبی فلسفیانہ تے عام طور تے نظریاتی نقطہ نظر نال جیہڑے اعتراض کیئے جان دے نیں اوہ ایس قابل نہیں کہ اوہناں تے غور کرینا جاوے۔ کی ایہہ سمجھن لئی غیر معمولی سیانف چاہی دی اے پئی آدمی دی مادی زندگی دے حالات وچ اوس دے سماجی رشتیاں وچ تے اوس دی سماجی زندگی وچ جدان کوئی تبدیلی ہندی اے ایس دے نال آدمی دے خیالات، تصورات تے نظریے۔ مختصر ایہہ کہ آدمی دا شعور بدل جاندا اے؟ خیالاں دی ترنج نے ایس توں اڈ ہور ثابت ای کی کیتا اے کہ جیہ نسبت نال مادی پیداوار وچ تبدیلی ہندی اے اسے نسبت نال ذہنی پیداوار دی نوعیت وی بدل جاندی اے۔ ہر زمانے وچ اوہو خیالات ای حکمران ہندے کن جہڑے حکمران طبقے دے خیالات کن۔ لوک جد جیسے خیالاں دا ذکر کر دے نیں جہاں نال سماج وچ انقلاب آندا اے تاں اوہ ایس حقیقت دا اظہار ہندا اے کہ پرانے سماج دے اندر نویں سماج دے عناصر پیدا ہو چکے نیں۔ پرانے حالات زندگی دے نال ہر قدم تے پرانے خیالات دی موت واقع ہندی رہندی اے۔

پرانی دنیا جدان اخیر لے ساہ لے رہی سی اوس ویلے قدیم مذہباں تے عیسائیت نے غلبہ حاصل کر لیا۔ تے اٹھارویں صدی وچ عقلی خیالاں اگے جد عیسائیت دے خیالاں نے ہتھیار سٹ دتے تاں جاگیر دار سماج اپنے زمانے دے انقلابی سرمایہ دار طبقے توں جان دی بازی ہار چکیا سی..... مذہبی آزادی تے خمیر دی آزادی دے ایہہ خیالات صرف ایہہ ظاہر کر رہے کن پئی علم دی دنیا وچ آزادی دے مقابلے دار وچ قائم ہو چکیا اے۔

آکھیا جائے گا ”مذہبی اخلاقی“ فلسفیانہ تے قانونی خیالات وچ بلا شک تہنچی ارتقا دے دوران تبدیلی ہندی آئی اے پر ایس دے باوجود مذہب، اخلاق، فلسفہ قانون تے علم سیاست متواتر قائم رہے نیں۔

”انہاں توں علاوہ کجھ ابدی سچائیاں وی ہن مثلاً آزادی، انصاف وغیرہ جہڑیاں انسانی معاشرے دیاں ساریاں ریاستاں وچ مشترک نیں۔ لیکن کیونز م ساریاں ابدی سچائیاں مذہباں تے اخلاق دا منکر اے تے سب نوں مٹا دینا چاہندا اے بجائے ایس دے کہ ایہناں نوں کسے نوں بنیاد تے مرتب کرے۔ ایس کر کے کیونز م پشلے سارے تہنچی تجربے دے خلاف قدم چکدا اے“۔

ایس الزام دا کی مطلب ہو یا؟ پشلے سارے معاشرے دی ترنج طبقاتی بھیڑاں دی نشوونما دی ترنج رہی اے کہ کیوں ایہہ طبقاتی تصادم مختلف زمانیاں وچ مختلف شکلاں اختیار کر دے رہے نیں۔

پر ایہناں دی شکل بھاویں کیوں جہی وی رہی ہووے اک صفت سارے پشلے تہنچی عہداں وچ سائھی رہی اے۔ تے اوہ ہے سماج دے اک حصے دے ہتھوں دو جے حصے دا استحصال! چنانچہ کوئی حیرانگی آلی گل نہیں کہ پشلیاں صدیاں دا سماجی شعور رنگ و رنگا تے ون سونا ہون دے باوجود بعض سائھی صورتاں شعور یا عام خیالات دیاں اکو جہاں شکلاں وچ ترقی کر دیاں اے تے ایہا اوس ویلے تائیں پوری طرح نہیں مٹ سکدیاں جد تک سماج وچ طبقاتی فرق پوری طرح دور نہ کردتے جاوے۔ کیونست انقلاب ملکیت دے روایتی رشتیاں وچ اک وڈے پاڑا داناں اے ایس لئی جے ایس دی زد وچ آکے روایتی سوچاں دیاں جڑاں کچج جاوے تے حیرانگی والی گل نہیں ہووے گی۔ آؤ ہن کیونز م دے خلاف سرمایہ داراں دے اعتراضاں واقصہ ختم کر دیئے۔

اسیں دیکھ آئے ہاں کہ انقلاب راہیں مزدور طبقے دا پہلا قدم آ اپنے طبقے نوں حکمران بناوے تے جمہوریت دی لڑائی جتنا اے۔ مزدور طبقہ آ پئی سیاسی بالادستی دے زور تے سرمایہ دار طبقے کولوں سارا سرمایہ ہولی ہولی کھو لے گا، پیداوار دے سارے آلات نوں ریاست۔ یعنی حکمران طبقے دی شکل وچ منظم مزدور طبقے دے ہتھوں وچ مرکوز کر دے گا تے ساریاں پیداوار و قوتاں نوں تیزی نال ترقی دے گا۔

ایس وچ شک نہیں کہ شروع وچ ایس نوں عمل وچ لیاوے لئی ایس توں اڈ کوئی صورت نہیں کہ ملکیت دے حق تے سرمایہ دارانہ پیداواری رشتیاں تے چڑھائی کیتی جاوے۔ ایس لئی ایہیاں تدبیراں اختیار کیتیاں جاوے جہڑیاں معاشری لحاظ نال بھاویں ناکافی تے تھوڑیاں چاہن گتیاں لیکن تحریک دے دوران آپنیاں حدوں توں اگاں لگھ جاوے گتیاں جس نال پرانے سماجی نظاماں اتے ہور حملیاں دی لوڑ دھے گی تے جہڑیاں طریق پیداوار نوں الٹ پلٹ کرن لئی ناگزیر نیں۔

بلا شک دکھ دکھ مکاں وچ ایہہ تدبیراں وی مختلف ہون گتیاں۔ ہر کیف سب توں ترقی یافتہ مکاں وچ تھلے دیاں ہویاں تدبیراں زیادہ تر قابل عمل ہون۔

1. زمین دی ملکیت دے حق نوں منسوخ کر اونا تے پورے لگان نوں عام لوکاں دی بھلائی تے خرچ کرنا۔

2. زیادہ آمدنی آتے وودھ اہو یا ٹیکس لاگو کرنا۔

3. وراثت دے حق دا دی منسوخی۔

4. دیس وچوں بھگوڑیاں تے باغیاں دی جائیداد ضبط کرنا۔

5. لین دین داسارا کاروبار کو قومی بینک راہیں ہمیں وچ ریاست داسرماہیتے او سے دا اجارہ ہووے ریاست دے ہتھاں وچ مرکوز کرنا۔
6. آوا جاوی تے خیرسانی دے سارے وسیلے ریاست دے مرکزی کنٹرول وچ دینا۔
7. ریاست دے کارخانے تے آلات پیداوار نوں ودھا دنا اک مشترکہ منصوبے دے موجب پنجر زمین نوں کاشت کرنا تے زمین دی عام زرخیزی نوں ودھا دنا۔
8. ساریاں تے اکو جیہی کم کرن دی ذمہ داری عاید کرنا۔ صنعتی فوجاں بنا دناں خاص طور تے زراعت واسطے۔
9. زراعت تے صنعت نوں ملاو نا تے ملک وچ آبادی دی ونڈ ایس طراں برابر انداز وچ کرنا کہ ہولی ہولی شہر تے پنڈاں فرق مٹ جاوے۔
10. عام سکولوں دے ذریعے ساریاں بچیاں نوں مفت تعلیم دینا۔ کارخانیاں وچ موجودہ شکل وچ بچیاں توں کم لین دے رواج نوں ختم کرنا۔ تعلیم نوں صنعتی پیداوار دے نال ملاو نا وغیرہ

نشوونما دے عرصے وچ جداں طبقاتی فرق مٹا دتے جاوے گے تے ساری پیداوار پوری قوم دی اک وسیع انجمن دے ہتھاں وچ مرکوز ہو جاوے گی۔ اوس ویلے اقتدار عامہ دی سیاسی حیثیت ختم ہو جائیگی۔ سیاسی اقتدار اصل وچ اک طبقے دا منظم تشدد ہندا اے دو جے طبقے تے ظلم کرن لئی۔ مزدور طبقہ جیکر سرمایہ دار طبقے دے خلاف جدوجہد دے دوران ایس گل تے مجبور ہندا اے کہ وہ اک طبقے دی صورت وچ آجی تنظیم کرے تے انقلاب دے ذریعے حکمران طبقے بنے تے پرانے پیداواری رشتے دھگے بھن توڑ دیوے تے ایناں دے نال اوہ حالتاں وی مکا دیندا اے جہاں دے کارن طبقاتی اختلافات تے خود طبقیاں دا وجود ضروری ہویا تے ایس وجہ دے مکناں نال اوس دی آجی بالادستی وی بطور اک طبقے دے مک جانندی اے۔

پرانے سرمایہ دار سماج، اوس دے طبقیاں تے طبقاتی بھیڑاں دی تھان تے اک اجیہی انجمن قائم ہو جائے گی جیہیں وچ ہر شخص دی آزاد ترقی ساریاں دی آزادانہ ترقی دی شرط ہووے گی۔

سوشلسٹ تے کمیونسٹ ادب

(1) پچھل پیرا سوشلزم۔ جاگیرداری سوشلزم

فرانس تے برطانیہ دے اشرافاں دی تریخی حیثیت کچھ اجیہی سی پئی جدید سرمایہ دار سماج دے خلاف مختصر پمختصر پمختصر لکھنا او نہادامن پسند شغل بن گیا۔ 1830ء دے انقلاب فرانس تے انگریزاں دی تحریک اصلاح وچ انہاں اشرافاں نوں اک واری فیرا لیس کمینے نوں دوولتے آگے ہتھیار سٹھنے پنے گئے اوس دن توں لے کے اہم سیاسی جدوجہد اسواں وی باقی نہ رہیا۔ ہن قلم دی لڑائی ای ممکن سی۔ پر ادب دے میدان وچ وی پچھل پیری شاہی۔۔۔ دے زمانے دے نعرے لاونا ہن اوکھا ہو گیا سی۔ ہمدردی پیدا کرن دی لوڑ نے اشرافاں نوں مجبور کیتا کہ بظاہر اوہ اپنے مفاد نوں وی اکھا اوہلے کر دین تے سرمایہ دار طبقے دے خلاف فرد جرم مرتب کرن لئی صرف مارکھان والے مزدور طبقے دے فائدے نوں سامنے رکھن۔ غرضیکہ اشرافاں نے اپنے نوں آقاواں توں بدلہ لین دی صورت ایہہ کڈھی کہ انہاں دی شان وچ سٹھیاں لکھن تے آن والی تباہی دی نامبارک فال اوہناں دے کناں تائیں اپڑاندے رہن۔

ایچ کر کے جاگیردار سوشلزم دا ظہور ہویا..... کچھ رونا دھونا کچھ سٹھیاں یا جھوٹے کلام۔ کچھ ماضی دی گونج تے آن والے ویلے دا ڈراو کدے کدے آجی کڑتن بھری ظرافت تے چھدی ہوئی

1- ایہہ گل خاص طور تے جرمن تے پوری اتر دی اے۔ جتھے زمیندار تے امیر لوک وڈے وڈے جاگیردار اپنیاں زمیناں دے چوکھے حصے تے اپنے گماشتیاں داہیں واہی بیچی کراندے نیں۔ تے نال ای اوہ شکر تے شراب دیاں وڈیاں وڈیاں فیکٹریاں دے مالک وی نیں۔

انگریز اشرافیہ جہدی اوہناں توں چوکی امیر ہے اے تیکر اپنیاں گلاں توں اچی ہے پر اپنے گھٹ دے ہوئے لگان نوں پوریاں کرن لئی ایہہ ترکیب کڈھ دے نیں کہ مشکوک تے جعلی قسم دیاں جائت شاک کمپنیاں کھولن والیاں نوں اپنا ناں اوہا دے دیندے نیں (1886ء دے انگریزی ایڈیشن دا ایننگلز حاشیہ)

تقدیر نال اوہ سرمایہ دار طبقے دے کالجے تائیں اپڑ جانندی اے۔ ہر جدید تنقید دیاں نویاں لوڑاں توں وانجی ہوئی ہون کر کے اوس دا اثر ہمیشہ پھسپھسا جیہا رہندا اے۔

اشرافاں نے لوکاں نوں اپنے دوالے اکھٹیاں کرن لئی مزدوراں دے ناں تے خیرات لئی جھولی اڈائی تے ایس نوں اپنا نشان بنا لیا۔ پر جد کدے لوک انہیاں دے اندر لے لوگن وچ اپڑے تے اوہناں ویکھیا پئی گھر دے اندر تاں اہواہی پرانے جاگیرداری منصب دیاں نشانیاں اے تیکر محفوظ نیں تے نفرت بھریا باساہس کے اوہ باہر آئے۔

فرانسیسی وراعت پسنداں تے گھبروانگلستان دے اک حصے نے ایہو نظارہ پیش کیتا۔ جے ایہہ جاگیردار اپنے لٹ مار دے طریقے نوں سرمایہ داری دے طریقے توں کھر اقرار دیندے نیں تے اوہ بھل جان دے نیں کہ جیہیں ماحول نے جنیاں حالتاں وچ اوہ استحصال کر دے سن اوہ وی بالکل وکھریاں سن تے ہن گئے گزرے زمانے دیاں گلاں بن کے رہ گئیاں نیں جے اوہ کہندے نیں کہ اوہناں دے ویلیاں وچ جدید مزدور دا کدے نال نشان وی نہیں ہندا سی تے اوہ بھلا دیندے نیں کہ نوں سرمایہ دار طبقے تاں پیدا ای اوہناں دے سماجی نظام وچول ہو یا سی۔

تے باقی ایہہ ٹھیک اے پئی اوہ آپنی تنقید دی پچھل پیری نوعیت نوں مکاؤن دی گھٹ ای کوشش کردے نیں۔ سرمایہ دار طبقے تے اونہاں داسب توں وڈا الزام ایہہ ہے کہ سرمایہ داری نظام وچ اک ایچھے طبقے دی پرورش ہو رہی اے جہڑا سماج دے پرانے نظام نوں جڑوں ای پٹ دین والا اے۔ اوہ سرمایہ دار طبقے تے ایس گل لئی لعن طعن کردے نیں پئی اوہ بمقابلہ ایس گل دے کہ اوہ عام طور تے مزدور پیدا کردا اوہ انقلابی مزدور پیدا کردا اے۔ ایس واسطے اوہ مزدور طبقے دے خلاف تشدد دیاں سھے کاروائیاں وچ پورا حصہ لندے نیں تے عام زندگی وچ پھوکیاں بڑھکاں دے باوجود صنعت دے رکھ توں ڈگے سنہرے میوے آپنی جھولی پاون لئی ٹٹ کے پے جاندے نیں تے بھیدیاں دی ان چقندر دی کھنڈ تے آلوواں لڈی شراب دی تجارت وچ وچ

1- انگلستان دی 1660ء توں 1679ء تائیں پچھل پیری شاہی نہیں سگوں 1804ء توں 1830ء تائیں وی فرانسیسی دی شاہی پچھل پیری (1888ء دے انگریزی ایڈیشن دا حاشیہ از انگریز)

2- 1848ء دے انقلابی طوفان نے ایس پورے واہیات رجحان نوں مٹا دتا سی تے ایس دے آگواں دے من وچوں سوشلزم نال گھڑکالین دا چا کڈھ دتا۔ ایس رجحان دا اصلی تے خاص نمائندہ ہر کارل گرن اے (1890ء دے جرمن ایڈیشن وچ انگریز حاشیہ)

پیار تے غیرت سب داسودا کر آندے نیں۔ مسیحی سوشلزم تے جاگیر داری سوشلزم دا اوہو ای آپس وچ تعلق اے جیویں پادری تے جاگیر دار دا ہندا اے۔ عیسائیاں دی رہبانیت نوں سوشلزم دا چولا پوان توں سوکھا کم ہو رکوی نہیں۔ کی عیسائیت وی ذاتی ملکیت شاداں تے ریاست دے خلاف فتوے بازی نہیں کردی رہی؟ کی ایہہاں گلاں دی بجائے اوہ وی نیک کماں، فقر فاقے، تجرد نفس کشی دی دنیا تیاگ دین تے کلیسا دی سیوا کرن دی تلقین نہیں کری۔ مسیحی سوشلزم اوہ لنگا حمل اے جیوں نال پادری لوگ جاگیر دار دے دل وچ لگی ان نوں برکدے نیں۔

(ب) چینی بورژوا۔ ادنی سرمایہ دار سوشلزم

جاگیر دار اشرافیہ ای کلا ایہو جیہا طبقہ نہیں جنہوں سرمایہ دار طبقے نے بر باد کیتا ہووے یا جس دے حالات زندگی سرمایہ دارانہ معاشرے دی نویں فضا وچ زوال دا شکار ہووے ہوون۔ وسطی عہد دے شہری و پارے تے چھوٹے زمیندار تے کسان نوں سرمایہ دار طبقے دے وڈے کے (پیش رو) سن جہاں دیساں وچ صنعت تے تجارت نے ترقی نہیں کیتی اوہ تھے ان دی ایہہ دوویں طبقے نوں سرمایہ دار طبقے دے نال نال حیاتی دے دیہاڑے گزار رہے نیں۔

جہڑے دیساں وچ نویں تہذیب پورے جو بن تے اپڑ گئی اے اوہ تھے چھوٹے سرمایہ داراں دا اک نواں طبقہ بن گیا اے جہڑا مزدوراں تے سرمایہ داراں وچ کار بھیل بھوسے کھاندا رہندا اے تے سرمایہ دار طبقے دے اک واہو حصے دی حیثیت نال برابر اپنے آپ نوں جدید بنانا ہندا اے پر مقابلہ ایس طبقے دے لوکاں نوں اک اک کر کے مزدور طبقے ول دھکدار ہندا اے تے جیویں جدید صنعت ترقی کردی اے اوہ آپ اوس ویلے نوں نیڑے آندیاں ویکھدے نیں جدا وہناں دی آزاد حیثیت مک جاسی تے صنعت زراعت تے تجارت وچ نگرانی کرن والے کارندے تے اجرتی نوکرا وہناں دی تھال مل لیسین۔

جہاں دیساں وچ فرانس و انگوں آبادی وچ ادھے توں ودھ کسان نیں۔ اوہ تھے، قدرتی گل سی پئی سرمایہ دار طبقے دے خلاف مزدوراں دا ساتھ دین والے لکھاڑی سرمایہ دار نظام بارے آپنی رائے دین لکھیاں چھوٹے سرمایہ داراں دی کسوٹی سامنے کھدے انہاں وچکار لے طبقیاں دے نقطہ نظر دے مطابق مزدور طبقے دی کنڈ تھار دے۔ ایہہ اوہ حالات سن جہاں وچ چھوٹے سرمایہ داراں دی سوشلزم پیدا ہوئی۔ سسما ندی، صرف فرانس وچ ای نہیں سگوں انگلستان وچ پیدا ہون والی ایس سوچ دا پیشرواوی سی۔

سوشلزم دے ایس پکھ نے نویں پیداواری رشتیاں وچ تضاد دی پن چھان کرن وچ بڑی سیانف دا ثبوت دتا اے۔ اوس نے اقتصادیات دے ماہراں دی منافقت تے بہانہ سازی دا بھید کھولیا۔ تے ناقابل تردید شہادتیاں راہیں ثابت کیتا کہ مشین سازی تے محنت دی تقسیم تھوڑے ہتھوں وچ سرمائے دا اکٹھا ہو جانا واہو پیداوار تے بحراں کیتا جیسے تباہ کرن والے اثر پیدا کردے نیں۔ اوس نے چھوٹے سرمایہ داراں تے کساناں دی اٹل تباہی، مزدور طبقے دی غربتی پیداواری بے نظمی، دولت دی وڈ وچ وڈی نابرابری، قوماں وچکار اک دو جی نوں تھان مار دین والی صنعتی جنگ، پرانے اخلاقی بندھناں پرانے خاندانی رشتیاں تے پرانیاں قوماں دی بربادی دا پورا نقشہ کھچ دتا۔

لیکن اپنے مثبت مقصدوں وچ وی ایس قسم دی سوشلزم یا تاں پیداوار تے تبادلے دے پرانے وسیلیاں نوں تے اونہاں دے نال ملکیت دے پرانے رشتیاں تے پرانے سماج نوں بحال کرنا چاہندی اے یا فیر پیداوار تے تبادلے دے نوں وسیلیاں نوں ملکیت دے پرانے رشتیاں دی حد بندی دے اندر بند رکھنا چاہندی اے حالانکہ ایساں وسیلیاں دے دبا نال اوہ رشتے دھماکے نال پھٹ گئے سن تے ایچھ ہونا اٹل وی سی دونوں صورتاں وچ ایہہ سوشلزم پچھل پیری تے مثالیت پسند اے (Utopian) صنعت وچ اہل صرفہ دی انجمن سازی تے زراعت وچ سر قبیلی رشتے قائم رکھن توں اڈا ایس دے پلے کچھ نہیں۔

پرانے جد ترین دیاں اٹل چھینتاں نے خود فریبی دے سارے نئے دور کردتے نے ایس قسم دی سوشلزم نے ساریاں آساں ٹٹ جان تے دوتھو مار کے اپنا مونہہ سر پٹ لیا تے ایہو

اس دا انت ہو نا سی۔

(ج) جرمن یا 'سچی' سوشلزم

فرانس داسوشلسٹ تے کیونسٹ ادب اجہبا ادب سی جہوا حکومت تے قابض سرمایہ دار طبقے دے جبر تے دباؤ تھلے پیدا ہو یا سی تے جہوا اوس دے خلاف جدوجہد دی ترجمانی کردا سی۔ ایہہ ادب جرمنی وچ اوس ویلے اپڑیا جہوا اوس ملک داسرمایہ دار طبقہ اے جاگیر دار مطلق العنانی دے خلاف بحرا بحرا پڑوچ اتریا سی۔

جرمنی دے فلسفی: تے آن والے فلسفہ داں تے ادیب وڈے چاؤ نال ایس ادب نوں ٹٹ کے پئے گئے۔ اہناں نوں ایہہ کی جی گل چھیتے نہ رہی پی فرانس توں ہجرت کر کے آن والیاں اہناں لکھتاں دے نال فرانس دے سماجی حالات جرمنی وچ نہیں سن آوڑے۔ جرمنی دے سماجی حالات وچ آندیاں نال ای ایہہ فرانسیسی ادب آپی فوری عملی اہمیت کھوا بیٹھاتے اوس نے خالص ادبی صورت اختیار کرائی۔ چنانچہ اٹھارویں صدی دے جرمن فلسفیاں دی نگاں وچ فرانس دے انقلاب دیاں پہلیاں منگاں عام طور تے عملی منطق (Practical reason) دے تقاضیاں توں اڈکھ وی نہیں سن۔ تے اوہناں دے خیال وچ فرانس دے انقلابی سرمایہ داراں دی مرضی دا اظہار اصل وچ خالص مرضی (Pure Will) یا مرضی دی اصلی شکل یعنی سچی انسانی مرضی دے قانوناں دے حیثیت رکھدا سی۔ انہاں خیالاں نوں اوہناں ایوں اپنیا جیویں کسے بدلیسی بولی دے ادب نوں اپنائی دا اے یعنی ترجمے دے ذریعے۔ سانوں ملوم اے پی پرائے ویلیاں دے ٹھیٹھ قلمی نسخیاں دے مسودیاں اتے راہباں نے کیتھوکل اولیاواں دیاں بے ہودہ سوانح عمریاں لکھیاں سن۔ جرمنی دے عالماں نے فرانس دے غیر مقدس ادب دے بارے ایسے طریقے نوں الٹ دتا۔ فرانسیسی خیالاں نوں اوہناں اپنے فلسفیانہ لغویات لکھن لئی ورتیا۔ پیسے یازردے رشتیاں بارے فرانسیسی تنقید دے تھلے اوہناں ”انسانیت دی جدائی“ تے سرمایہ دار ریاست دی تنقید دے پیٹھ ”نوکیلے کل دے تسلط دا خاتمہ“ لکھ دتا وغیرہ۔

اوہناں فرانس والیاں دیاں ترجمانی تنقیدیاں دے نال اپنے فلسفیانہ فقریاں دیاں پوٹھلاں چھپو کے اوس دانان ”عمل دا فلسفہ“ ”سچی سوشلزم“ ”سوشلزم دی جرمن سائنس“ ”سوشلزم دی جرمن پدھر“ وغیرہ رکھ دتا۔

مختصر ایہہ پی فرانسیسی سوشلسٹ تے کیونسٹ ادب نوں اسلوں ای کھسی کردتا گیا۔ تے چونکہ جرمنیاں دے ہتھ وچ اوہ اک طبقے دے خلاف دو جے دی جدوجہد ترجمان وی نہیں سی رہیا ایس کر کے اوہناں ایہہ احساس ہو گیا سی کہ اوس نے ”فرانسیسی یک طرفہ پن“ دور کر چھڈیا اے تے اوہ ہن حقیقی منگاں دی نہیں سلگوں حق دے تقاضیاں دی مزدور طبقے دے مفاد دی نہیں بلکہ انسانی فطرت دے مفاد دی یعنی عام انسان دی نمائندگی کردا اے۔ جہوا کسے طبقے دا انسان نہیں اوس دی کوئی حقیقت نہیں ہندی۔ اوہ تاں صرف ایہو فلسفیانہ وہماں دی دھند وچ ای موجود ہو سکدا اے۔

ایس دوران ایہہ جرمن سوشلزم جیس نے اپنے ایانیاں ورگے کم نوں وڈا تے سنجیدہ کم سمجھیا ہو یا سی تے بزاری مجمع گیر وانگر اپنے دو نکلیاں دے مال دا ڈھول وچا چھڈیا سی اپنی کتابی معصومیت وی گواہی پٹی۔

جاگیر داراں اشرافیہ تے آپ مہاری بادشاہت دے خلاف جرمنی تے خاص طور تے پروشیا دے سرمایہ داراں دی (دو جے لفظاں وچ) لبرل تحریک چوکھی اگے نکل گئی تے ایس نال ”سچی سوشلزم“ دی پرانی خواہش پوری ہو گئی اوس نوں موقعہ ملیا کہ سیاسی تحریک دے اگے اپنے سوشلسٹ مطالبے پیش کر کے۔ میانہ روی نمائندہ حکومت سرمایہ دارنریاں سب تے لعنت بھیج کے لوکاں نوں دے کہ ایس سرمایہ دار تحریک کو لوں اوہناں نوں کش نہیں لھنا سلگوں سراسر گھاٹے والا سودا اے۔ ایہہ جرمن سوشلزم عین ویلے سر بھل گئی کہ اوہ آپ جیس فرانسیسی تنقید دی اک کوچھی تے پلویں آوازی اوس دے سامنے نواں سرمایہ دار سماج تے اوس دے مطابق معاشی حالات زندگی آئیں وغیرہ تاں موجود سن۔ جد کہ انہناں ساریاں شیواں دی لوڑ اوس تحریک نوں اے پینی ہی جہدی جرمنی وچ اوس ویلے چل رہی سی۔

جرمنی دیاں آپ مہاریاں حکومتاں نوں جنہاں نال پادریاں پروفیسراں پنڈ دے زمینداراں تے افسراں دے پورے لشکر شامل سن ایہو جیہا سوشلزم وارا کھاندا سی کیوں ہے ایس بڈا وے دے ذریعے حملہ آور سرمایہ داراں نوں کھتاں ڈرایا جاسکدا سی۔

ایہہ اوہ مٹھاسی جہوا اوس ویلے دیاں حکومتاں نے مزدوراں دیاں بغاوتاں نوں کوڑیاں دی شوکرتے گولیاں دی تڑتڑ نال دباؤ توں بعد اوہناں دے مونہہ دی کڑن ہٹاؤ لئی استعمال کیتا۔

ایہہ ”سچی سوشلزم“ اک پاسے تاں جرمن حکومتاں دے ہتھ سرمایہ دار طبقے دے خلاف لڑن لئی ہتھیار داکم دے رہی سی تے دو جے پاسے ایہہ اک پھیل بیرے مفاد یعنی ”چھوٹے سرمایہ داراں“ دے مفاد دی سدھی ساہویں ترجمانی کر رہی سی۔ جرمنی وچ ایہہ چھوٹا سرمایہ دار طبقہ سولہویں صدی دی نشانی اے۔ اوس ویلے توں ایہہ ون سونیاں شکلاں وچ برابر و خالی دیندار رہیا اے تے ہن آلی صورت حال دی حقیقی سماجی وجہ اے۔

ایس طبقے نوں بحال رکھن دا مطلب جرمنی وچ موجودہ صورت حال نوں برقرار رکھنا اے۔ سرمایہ دار طبقے دا صنعتی تے سیاسی غلبہ اک پاسے سرمایہ دے مرکز ہون نال تے دو جے پاسے انقلابی مزدوراں دے اٹھن نال ایس طبقے نوں اپنی تباہی یقینی لگ دی اے ”سچی سوشلزم“ اک تیر نال ایہہ دوہیں شکار مارنا چاہندی اے ایس کر کے ایہہ دو بانگوں پھیل گئی۔ جرمن سوشلسٹاں نے اپنیاں اداس ”بدی چھیاں“ دے ماڑے کرنگ تے اک روحانی چولا چڑھا دتا جہوا منطقی دلیلاں دے تانے پینے نال انیا گیا سی۔ ایس اتے فصاحت دے پھل بوٹے کڈھے ہوئے سن تے اوہ اوہناں دے روگی جذبیاں دی تریل نال ورتیا ہو یا سی ایس لہا دے نال اپنے ورگے لوکاں وچ ایہو جیہے مال نوں وچھنالا ہوندتا بہت ہو یا۔ جرمن سوشلزم اپنے دلوں ودھ توں ودھ ایہہ گل تسلیم کردی گئی کہ لمیاں چوڑیاں تے لچھے داں گلاں نال نکلے سرمایہ داراں دی نمائندگی کرنا ای اوس دا اصل کم اے۔

اوس دعویٰ کہتا کہ جرمن قوم امی اک مثالی قوم اے تے نکا سرمایہ دار بندہ اوس دا اک اعلیٰ نمونہ اے۔ ایس وگی دے انسان دی ہر کمینگی تے شہدینے دی اوس وڈے درجے دی اعلیٰ خفیہ تے اشتراکی تعبیر پیش کیتی جہڑی کہ اس دی اصل دے بالکل الٹ سی۔ حد ایہہ پئی اوس نے کمیونزم دی کھل ڈل کے مخالفت شروع کردتی کہ ایس وچ ”وحشیانہ تباہی“ کرن دارجان موجود اے تے آ پئی غیر جانبداری دا ہوکا دے کے ہر قسم دی طبقاتی جدوجہد کرن توں نفرت دا اظہار کردتا۔ آجکل جرمنی وچ سوشلزم تے کمیونزم دے ناں تے جہڑیاں کتاباں رائج نہیں اونہاں وچ چند اک توں اڈسھناں وچ ایہو جیہا گند بھریا ہویا اے۔ ایس ادب چوں لکھو آندی اے۔

(د) قدامت پسند یا سرمایہ دارانہ سوشلزم

سرمایہ دار طبقے دا اک حصہ سماج دیاں خرابیاں نوں دور کر دینا چاہندا اے تاں جے سرمایہ دار سماج دی حیاتی نوں برقرار رکھیا جاسکے۔ ایس وھڑے وچ معاشیات دے ماہر انسانیت دے متزغریاں دے ہمدرد تے مزدور دی حالت سدھارن والے خیراتی اداریاں دے ناظم جانوراں تے بے رحمی دیاں مخالف انجمنیں دے ممبر شراہ دے وروہی تے ہر قسم دے چھوٹے موٹے اصلاح کار شامل نہیں۔ سوشلزم دی اس قسم تے تاں اصلاح کرن دا اک مکمل نظام دی تیار کر چھڈیا اے۔ ایس سوشلزم دی اک مثال سانوں پروہن دی کتاب ”افلاس دا فلسفہ“ وچ لکھدی اے۔

اشتراکی سرمایہ دار جدید سماجی حالات دے سارے لو بھ چاہندے نہیں پر اونہاں طبقاتی

1- 1848ء دے انقلابی طوفان نے ایس پورے واپیات رجحان نوں مٹا دتا سی تے ایس دے آگواں دے من وچوں سوشلزم نال اٹ کھڑا کالین دا چاہ کڈھتا۔ ایس رجحان دا اصلی تے خاص نمائندہ ہر کاگرن اے۔ (1840ء دے جرمن ایڈیشن وچ اینگلز دا حاشیہ)

بھگڑیاں تے خطر یاں توں بناں جہڑے کہ ایس دا لازمی انت ہندے نہیں۔ اوہ ایس سماج دی موجودہ حالت پسند فرماندے نہیں ایس شرط تے کہ ایس وچوں انقلابی تے توڑ پھوڑ کرن والے عناصر کڈھتے جاوے۔ اونہاں دی خواہش اے پئی سرمایہ دار تاں رہوے پر مزدور نہ ہووے۔ ظاہر اے کہ سرمایہ دار دی نگاہ وچ سب توں چنگی دنیا اوہو ہوسکدی اے جیس وچ اوہ آپ پردھان ہووے تے سرمایہ دارانہ سوشلزم ایس آرام دہ تصور نوں ترقی دے کے گھٹ ودھ کئی مکمل نظام تیار کر لیندی اے جے مزدور نوں اسے نظام وچ رہن دا صحیح آجاوے تاں اوہ بیٹھے بٹھائے اک نوں بہشت وچ اپڑسکدے نہیں۔ پر ایس ”صحیح چج“ توں مطلب ایہہ ہے پئی مزدور بے شک رہن تاں سرمایہ دار سماج دیاں حدیں اندر پر آپنے من وچوں سرمایہ داراں دے خلاف کردہ بھرے خیالات باہر کڈھ دین۔

اے سوشلزم دی اک ہر عملی صورت دی ہیگی اے پر اوہ ہنتر تے ترتیب دے حوالے نال اسلوں ماٹھی اے۔ اوہ مزدور طبقے دی نگاہ وچ ہر انقلابی تحریک دی اہمیت نوں گھٹاؤ لئی ایہہ ثابت کرنا چاہندی اے کہ اوہناں نوں کسے اصلاح نال نہیں سگوں حیاتی دیاں مادی حالتاں دے معاشی رشتیاں نوں بدل کے کوئی لا بھ ہوسکدے۔ لیکن حیاتی دیاں مادی حالتاں نوں بدلن توں ایس سوشلزم دی ایہہ منشاء نہیں ہندی کہ پیداوار دے سرمایہ دارانہ رشتے مٹاؤتے جاوے۔ ایہہ کم تاں صرف انقلاب ای پورا کر سکدے اے۔ اوس دا مقصد موجودہ رشتیاں نوں برقرار رکھ دیاں ہویاں اوس دی بنیاد تے نظم و نسق دی صرف اصلاح کرنا اے جیس نال سرمایے تے محنت وچکار رشتیاں تے کوئی اثر نہیں پیندا۔ بہتاوی ہووے تاں سرمایہ دار حکومت دا خرچہ گھٹ سکدے اے تے اوس دے نظم و نسق وچ کجھ سہولت تے سادگی پیدا ہوسکدی اے۔ ایس سوشلزم دا اصلی روپ اوس ویلے تے صرف اوس وقت اگھڑا اے جدوں اوہ صرف اک استعارے دی شکل وچ پیش کیتی جاندی اے۔

آزاد تجارت..... مزدور طبقے دی بھلائی واسطے

حفاظتی محصول..... صرف مزدور نوں دی بھلائی لئی

قید تہائی..... مزدور طبقے دی فلاح واسطے

سرمایہ دارانہ سوشلزم دے رسے دی اخیر لی گنڈھا ایہو ہی اے۔ تے ایہو گل اے جہڑی سنجیدگی نال کتی گئی اے۔ سرمایہ دارانہ سوشلزم ایس ”سچائی“ تے کھلوتی اے کہ سرمایہ دار ’صرف مزدور دی بھلائی واسطے سرمایہ دار بند اے۔‘

(ه) تنقیدی مثالی یا یوٹو پیائی سوشلزم تے کیوں ازم

اسیں اتھے اوس ادب دا ذکر نہیں کرنا چاہندے جیس وچ اہج کل دے ہر وڈے انقلاب وچ مزدور طبقے دیاں منگاں دی گل کیتی گئی ہووے۔ جیس دی اک مثال بائیوف وغیرہ دیاں لکھتاں وچ ملدی اے۔

مزدور طبقے نے اپنے آدرش لئی سیدھی ساہویں کوشش اول پہلوں اوس ویلے کیتی سی جدوں جاگیر داری سماج نوں ڈھا لگی سی تے ہر پاسے بالچل مچی ہوئی سی۔ ایس کوشش دی ناکامی لازمی سی کیوں جے مزدور طبقہ اوس ویلے اپنی ترقی دے بہوں تھلویں سطح تے سی۔ اوس دی کتی لئی جہڑیاں ضروری معاشی حالتاں دی لوٹسی اوہ موجود نہیں سن۔ اونہاں وجود وچ

حالے آوناسی تے آون والا سرمایہ دار عہدای انہاں حالتاں نوں پیدا کر سکد اسی۔ مزدور طبقے دیاں اینہاں ٹڈھلیاں تحریکیاں نال جہڑا انقلابی ادب پیدا ہو یا اوس دا کردار لازمی طور تے پچھل پیرایا ہو سکد اسی چنانچہ ایس نے دنیا نوں تیاگ دین تے سماجی مساوات دے پھس پھسے تے ان گھڑت جیسے خیالات پیش کیتے۔ اصل وچ جیہڑے سوشلسٹ تے کمیونسٹ نظام اکھواندے نیں یعنی جیہڑے سین سائون، فورے تے اودین وغیرہ نال منسوب نیں اوہ اوس ویلے پیدا ہوئے سن جدوں مزدور طبقے تے سرمایہ دار طبقے وچکار جدوجہد اپنی ابتدائی یا ٹڈھلی حالت وچ تے غیر ترقی یافتہ سی۔ ایس دا ذکر اوپر آچکیا اے (ملاحظہ ہو پہلا باب ”بورژوا تے مزدور“)

ایس وچ کوئی شک نہیں کہ اینہاں نظاماں دے بانی طبقیاں وچکار فرق توں بے خبر نہیں سن۔ اوہناں اوہ چیزاں وی دیکھ لیاں جنہاں دے عمل راہیں مردہ سماج وچ انتشار پیدا ہو رہیا اے۔ پر مزدور طبقہ اوس ویلے بال عمراں وچ سی ایس لئی اوہناں نوں ایس طبقے وچ اچھے کوئی آثار نظر نہ آئے جنہاں توں ایہہ لگدا پئی ایس طبقے وچ تریخی پیش قدمی کرن یاں آزاد سیاسی تحریک اٹھاون دا کوئی مادہ موجود اے۔

چونکہ طبقاتی بھڑ صنعت دی ترقی کرن نال ودھدا اے۔ ایس لئی اوہناں لوکاں نوں اپنے وقت دی اقتصادی صورت حال وچ اوہ مادی حالتاں نہیں ملیاں جہڑیاں مزدور طبقے دی نجات لئی ضروری نہیں۔ لہذا اوہ اک نوں سماجی سائنس، نوں سماجی قانون دی کھوج کرن لگ پئے جنہاں نال ایہہ حالات پیدا کیتے جاوون۔

تریخی عمل دی تھماں تے اوہناں دا آپنا ذاتی اختراعی عمل ہووے گا۔ نجات دیاں تریخی حالتاں دی تھماں تے خیالی حالتاں تے مزدور طبقے دی رفتہ رفتہ طبقے وچ جڑتل دی تھماں تے سماج دی اک اچھی تنظیم ہووے گی جیہں نوں اینہاں موجوداں نے خاص طور تے ایجاد کیتا ہووے۔ اینہاں دے خیالاں موجب آون والے وقت دی تریخ ایہہ ہیکہ اوہناں دے سماجی منصوبیاں دی بھر دیں تبلیغ کیتی جاوے۔ تے اوہناں تے عمل کیتا جاوے۔

آپیاں تجویزاں اٹھن لگیاں اوہناں نوں احساس رہندا اے پئی مزدور طبقے دے مفاد و دل خاص دھیان دتا جاوے کیونکہ اوہ سب توں ودھ مظلوم طبقہ اے۔ اوہناں دی نظر وچ مزدور طبقے دی حیثیت ای ایسی اے پئی اوہ غریب سب توں ودھ مصیبتاں دا مارا پیا ہو یا اے۔ طبقاتی جدوجہد دی غیر ترقی یافتہ صورت تے فیروہناں دے اپنی حیاتی دے حالات دا ایہہ سٹہ نکلد اے کہ ایس قسم دے سوشلسٹ اپنے آپ نوں طبقاتی فرقاں توں بہوں اچا سمجھن لگ پیندے نیں۔ اوہ سماج دے ہر بندے دی حالت سوارنا چاہندے نیں۔ اوہناں دی وی جنہاں نوں زندگی دی ہر نعمت میسر اے۔ ایس لئی اوہ عام طور تے طبقے دا لحاظ رکھے بناں پورے سماج نوں اپیل کردے نیں۔ اینا ای نہیں سگوں اوہ حکمران طبقے نوں اپیل کرنا زیادہ اچھا کم سمجھدے نیں۔ اوہناں نوں گماں سی پئی اک واری اوہناں دے نظام نوں سمجھ لین توں بعد کوئی انسان کیوں انکار کر سکد اے کہ سماج دی بہتر توں بہتر حالت دا چنگے توں چنگا خاکا ایہو پایا اے۔

ایس کر کے ایہہ لوک سارے سیاسی تے انقلابی عمل نوں ٹھکراندے نیں تے پرامن طریقے نال اپنا مقصد پورا کرنا چاہندے نیں۔ تے کوشش کردے نیں کہ چھوٹے چھوٹے تجربے کر کے (جنہاں دا انجام ناکامی توں بناں ہو کچھ نہیں ہو سکدا) تے مثالاں قائم کر کے اپنے سماجی پیغام داراہ صاف کردے نیں۔

آون والے سماج دیاں ایہہ خیالی تصویراں اوس ویلے کھجیاں گئیاں جن جدوں مزدور طبقہ بہومندی حالت وچ سی تے خود اوس دے اپنے دماغ وچ اپنی حیثیت بارے بے سرے خیال بھرے ہوئے سن۔ ایناں دا تعلق مزدور طبقے دے اوس ابتدائی احساس نال جہڑا اوس دے دل وچ پورے سماج دی نویں سرے توں اساری کرن لئی پیدا ہو رہیا سی۔

لیکن ایہیاں سوشلسٹ تے کمیونسٹ مطبوعات وچ اک تنقیدی کچھ موجود سی۔ اوہ موجودہ سماج دے ہر اصول تے وار کردے نیں ایس کر کے مزدور طبقے دی تعلیم لئی اوہناں وچ بڑا اصول مواد بھریا ہو یا اے۔ اوہناں وچ جہڑیاں عملی تدبیراں پیش کیتیاں گئیاں نیں مثال وجوں ایہہ کہ شہر دی تے پنڈی دی تمیز اڑا دتی جاوے۔ خاندان تے افراد دے فیڈے لئی صنعتی ویہار دے طور طریقے تے اجرتی نظام مکادے جاوون۔ سماجی پدھرائی پیدا کیتی جاوے تے ریاست جہڑے کم کردی اے اوہناں دے بدلے صرف پیداوار دے کم دی نگرانی کرے۔ ایہہ ساریاں تجویزاں صرف ایہہ دس رہیاں نیں کہ طبقاتی فرق مٹ جاوون گے پراس ویلے تاں انہیاں فرقاں نے اے اگھڑنا یا شروع کیتا سی تے۔ اوہناں دیاں لکھتاں وچ انہیاں دی اصلوں ابتدائی غیر واضح تے مدہم جیسی صورت نظری آوندی اے۔ ایس کر کے ایہہ تجویزاں صرف مثالی (پوٹوپائی) حیثیت رکھدیاں نیں۔

تنقیدی یوٹوپیاں سوشلزم تے کمیونزم دی اہمیت وچ تے ایس دی تریخی نشوونما وچ تعلق اے۔ جدید طبقاتی جدوجہد جسٹراں اگے ودھدی اے تے واضح شکل اختیار کردی جاندی اے اوس اوس اوہناں دی ایس توں وڈی بے تعلقی تے وکھریاں بلکہ ایس دی شدید مخالفت کرن نال اوہناں دی اپنی عملی قدر و قیمت تے نظریاتی جواز ختم ہندے جاندے نیں۔ نتیجہ ایہہ نکلد اے پئی اینہاں نظاماں دے بانی بھادویں کئی لحاظاں نال انقلابی سن پراہناں دے پیر و کار تے چیلے سب دے سب پچھل پیرے ہو کے رہ گئے نیں۔ اوہ اپنے گروواں دے خیالات نال چڑ گئے نیں تے مزدور طبقے دی تریخی تے ترقی پسند بڑھوتری وی کوئی دھیان نہیں دیندے۔ ایس لئی اوہ طبقاتی بھڑ نوں اک ختم کرن تے طبقاتی اختلافات نوں تھینے راہیں ختم کرنا چاہندے نیں اوہ اے تائیں اپنے تجرباں راہیں آوے سماجی مثالی منصوبیاں نوں پورا کرن دے خواب دیکھدے نیں۔ وکھرے وکھرے ”فلاسترا“ بناو نا، گھریلو نوآبادی (Home Colonies) وساوناں چھوٹے چھوٹے ”ایکاریا“ (نویں یور وٹلم دا چھوٹا نمونہ) بناو نا چاہندے نیں۔ اینہاں سارے ہوائی قلعیاں دی اساری خاطر اوہ مجبور ہوندے نیں کہ سرمایہ داراں اگے جذباتی اپیل کرن تے جھولیاں اڈن۔ ایس طراں کر کے ہولی ہولی ایہہ لوک وی تھلے آندے جاندے نیں تے پچھل پیرے تے قدم ات پند سوشلسٹاں نال آملدے نیں جنہاں دا اوپر ذکر کیتا گیا اے فرق صرف اینا کون اے پئی ایہہ لوک اپنی کتاب پرستی تے آودی سماجی سائنس دے معجزانہ اثر تے ایمان رکھدے نیں جہڑا جنون تے وہم پرستی دی حد تائیں اپڑیا ہندا اے۔

ایس لئی ایہہ لوک مزدور طبقے دے ہر سیاسی عمل دی سخت مخالفت کردے نہیں۔ اوہناں دے مطابق سیاسی عمل دی راہ اوہ لوک ای اختیار کر سکدے نہیں جو تعصب نال انہی ہوجاؤن تے اوہناں دی بشارت نوں منن توں ناہری کرن۔ ایسے لئی انگلستان وچ اووین تے فرانس وچ فورئیے ولے منن والے چارٹسٹاں تے اصلاح پسنداں دی مخالفت کردے نہیں۔

(حکومت دی وجہی پارٹیاں نال کمیونسٹاں دا تعلق) دو جے باب وچ کھول کے دسیا گیا سی کہ انگلستان وچ چارٹسٹاں تے شمالی امریکہ وچ زرعی اصلاح پسنداں نال کمیونسٹاں دے تعلقات کی سن۔

کمیونسٹ جدوجہد ایس لئی کردے نہیں کہ مزدور طبقے دے فوری مقصد حاصل ہون اوہناں دے عارضی فائدے پورے کیٹے جاؤن۔ لیکن حال دی تحریک وچ اوہ اس تحریک دے اون والے وقت دی وی ترجمانی کرے دے نہیں تے اوں دا دھیان رکھدے نہیں۔ فرانس وچ کمیونسٹ۔ قدامت پسند تے ریڈیکل سرمایہ داراں دے خلاف

1 فورئیے نے جہڑیاں سوشلسٹ نوآبادیاں دا منصوبہ بنایا سی اوہناں نوں ”فلاستز“ (Phalansteres) کیا جاندا سی۔ کابے نے اپنے خیالی کمیونسٹ دا نظام دانائے ”یکاریا“ رکھیا سی۔

جد امریکہ وچ اوں اک کمیونسٹ نوآبادی وسائی توں اوہناں بیسی۔ (1888ء تے انگریزی ایڈیشن وچ اینگلز دا حاشیہ) رابرٹ اووین اپنی مثالی کمیونسٹ سوسائٹیاں نوں۔ ”ہوم کالونی“ کیا کردا سی۔ فورئیے نے جہڑے عوامی محل بناؤن دا خواب دیکھیا سی اوہناں نوں ”فلاستز“ دانائے سی۔

سوشل ڈیموکریٹاں نال جڑنل بناندے نہیں پر انقلاب فرانس توں جہڑے پرفریب الفاظ تے خالی خالی امیدیاں منتقل ہندیاں آمدیاں نہیں اوہناں اتے رائے دین دا حق اوہناں کدے نہیں چھڈیا۔

سوئٹزر لینڈ وچ اوہ ریڈیکل پارٹی دی امداد کردے نہیں پر ایس گل توں اکھنیں چراندے کہ ایہہ پارٹی متضاد عنصر نال رل کے بنی ہوئی اے جہاں وچ کچھ تاں فرانسیسی قسم دے جمہوری سوشلسٹ نہیں تے کچھ ریڈیکل سرمایہ دار۔ پولینڈ وچ اوہ اوں پارٹی دی مدد کردے نہیں جہڑی زرعی انقلاب تے زور دیندی اے کیونکہ قومی نجات دی مدد صلی شرط ایہو ہی اے۔

1846ء وچ ایس پارٹی نے کراک وچ بغاوت دی آگ بڑھائی سی۔

جرمنی وچ سرمایہ دار طبقہ جد کدی کسے انقلابی پدھر تے قدم دھردا اے تے مطلق العنان بادشاہت، جاگیردار، زمینداری تے پچھل پیری ادنی بورژوازی دے خلاف انقلابی کاروائی کردا اے تاں کمیونسٹ اوں نال رل کے لڑدے نہیں۔

پراک منٹ لئی وی اوہ ایس گل نوں نہیں بھلدے کہ سرمایہ دار تے مزدور طبقے وچکار بنیادی دشمنی دا خیال بڑی مضبوطی نال مزدور دے دل وچ بٹھادین تاکہ جداں ویلا آوے تاں جڑن مزدور اوہناں سماجی تے سیاسی حالات نوں جہڑے سرمایہ دار طبقہ لازمی طور تے اقتدار وچ آکے قائم کرے گا، خود سرمایہ دار طبقے دے خلاف ہتھیار بنا کے استعمال کرن تے جرمنی وچ پچھل پیرے طبقیاں دے زوال توں بعد خود سرمایہ کار طبقے دے خلاف لڑائی فوراً شروع کردتی جاوے۔

کمیونسٹاں دی نظر سب توں ودھ جرمنی تے لگی ہوئی اے۔ کیونکہ اک تاں اسٹھے انقلاب دی گھڑی آئیگی اے تے ایہہ انقلاب لازمی طور تے یورپی تہذیب دے بہوں چوکھے ترقی یافتہ حالات وچ تے اک ایہیے مزدور طبقے نال ہووے گا جیہڑا سترہویں صدی تے انگلستان تے اٹھارویں صدی دے فرانس دے مزدوراں دی نسبت بہوگے ودھ چکيا ہے تے دو جے ایس کر کے وی کہ جرمنی وچ سرمایہ دار انقلاب اپنے فوراً مگروں آون والے مزدور انقلاب دا پیش خیمہ ثابت ہوئی۔

مختصراً پئی کمیونسٹ ہر جگہ موجود سماجی تے سیاسی نظام دے مخالف ہر انقلابی تحریک دی مدد کردے نہیں۔

ایہناں ساریاں تحریکاں وچ اول ملکیت دے سوال نوں سامنے لیاندے نہیں جیہڑا کہ ہر تحریک دا اہم سوال ہندا اے۔ بھاریں اوہ اپنی ترقی دے کسے وی مرحلے وچ ہون۔ تے سب توں اخیر وچ ایہہ پئی کمیونسٹ ہمیشہ سارے ممالک دی جمہوری پارٹیاں وچ اتحاد تے ایکتا پیدا کرن دی کوشش کردے نہیں۔

آپنے خیالات تے مقصد نوں چھپاؤنا کمیونسٹ اپنی شان دے خلاف سمجھدے نہیں۔ اوہ ملامت اعلان کردے نہیں کہ اصلی مقصد اوہ وقت پورا ہو سکدا اے جداں موجودہ سماجی نظام دا چھابا طاقت نال مودھا کردتا جاوے سکمران طبقے کمیونسٹ انقلاب دے خوف نال کمبدے نہیں تاں کمین! مزدوراں نوں اپنیاں جیمیاں تو اڈکھس جاندا کی ڈراے؟ تے جتن واسطے تاں ساری دنیا پئی اے۔

ساری دنیا دے مزدور اکٹھے ہو جاؤ!

ترجمہ: سردار خالد مسعود ایڈووکیٹ

انٹرنیٹ مارک اپ: امین حسن

اپنے سچھا ساڈے تک اپڑاں لئی ایس پتے تے ای میل کرو:

hasan@marxists.org